

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 929Peterlin A."1915/1916"

Prejeto: 1. 10. 2009

Zapiski vojaka Albina Peterlina (1895–1916) Iz župnijske kronike župnije Homec

MIHA ŠIMAC

univ. dipl. zgod. in prof. teol., mladi raziskovalec pri Inštitutu za zgodovino Cerkve
Teološke fakultete Univerze v Ljubljani
Vrba 26, SI-4274 Žirovnica
e-pošta: miha.simac@gmail.com

IZVLEČEK

V Nadškofjski arhiv v Ljubljani je priromal manjši zvezek, ki sestavlja delček kronike župnije Homec. V njem na prvih straneh najdemo nekaj krajših ali daljših zapisov vojakov, udeležencev prve svetovne vojne, ki so svoja doživetja in izpovedi zaupali homškemu župniku Antonu Mrkunu. V prispevku predstavljamo najboljšežnejši zapis kadeta Albina Peterlina, ki opisujejo 16 mesečno življenje in dogajanje v 1. bataljonu 27. domobranskega pešpolka, s katerim se je bojeval na različnih bojiščih.

KLJUČNE BESEDE: Homec, župnijska kronika, Anton Mrkun, prva svetovna vojna, zapiski vojakov, 27. domobranski pešpolk, 1. bataljon, Albin Peterlin, vzhodno bojišče, soška fronta, tirolsko bojišče, Kras

ABSTRACT

NOTES BY THE SOLDIER ALBIN PETERLIN (1895–1916) EXTRACTED FROM THE PARISH CHRONICLE OF THE HOMEC PARISH

Among other records, the Archdiocesan Archives in Ljubljana also acquired a small volume notebook that is part of the Homec parish chronicle. Its initial pages include records of various lengths by soldiers who participated in the World War I and who confided their inner thoughts and experiences to the local Homec priest Anton Mrkun. The paper unveils the most extensive notes written by the cadet Albin Peterlin in which he described 16 months of his life and adventures in the First battalion of the 27th home guard infantry regiment that he fought for in several battlefields.

KEY WORDS: Homec, parish chronicles, Anton Mrkun, World War I, personal notes of soldiers, 27th home guard infantry regiment, 1st battalion, Albin Peterlin, Eastern battlefield, the Front on Soča, Tyrol battlefield, the Karst

Uvod

V pastoralnem priročniku Župnijska pisarna med drugim lahko preberemo: »*Župnijska kronika (liber memorabilium) je pomemben zgodovinski dokument za krajevno zgodovino, skupaj z drugimi zgodovinskimi viri pa tudi za širše področje. V pastoralnem delu je kronika nepogrešljiv vir za poznavanje preteklosti župnije, razumevanje sedanjega stanja in pastoralnega načrtovanja.*«¹

Prav po zaslugi župnijskih kronik je danes mogoče odkriti marsikatero lokalno zgodovinsko zanimivost, ki bi sicer utonila v pozabo. Župnijske kronike so vodili župniki – nekateri bolj drugi manj vestno; vse ohranjene kronike pa nosijo pečat časa in svojih piscev. V kronikah tako lahko najdemo zabeležena praznovanja različnih praznikov, popravila cerkva, cest, šol, opisane so različne osebe, ki so tako ali drugače krojile podobo župnije, ne manjkajo pa niti vpisi, ki segajo širše in opisujejo dogodke, ki so zaznamovali dogajanje v domovini in po svetu.

Ob izbruhu prve svetovne vojne so duhovniki zaslutili, da gre za prelomne čase. Prav zato so v duhovniškem časopisu Vzajemnost večkrat posebej opozarjali župnike, da naj v teh viharnih časih pišejo župnijsko kroniko: »*Spisovanje župnih kronik je »Vzajemnost« že enkrat priporočila. Naj bi res noben župnik ne pozabil posebno v tem času pisati župne kronike! Te kronike bodo za zgodovino našega naroda silno važne. Nobena stvar ni premalenkostna.*«²

Imeli so prav, saj so župnijske kronike še danes izredno dragocen vir. Med preučevalci prve svetovne vojne so sicer manj poznane in so zato tudi manj pogosto uporabljen vir, čeravno so včasih zapisi o dogajanju med prvo svetovno vojno izredno bogati in zanimivo osvetljujejo vsakdanje življenje tako vojakov kot civilnega prebivalstva. Deloma gre pri tem iskati opravičila v težji dostopnosti župnijskih kronik. Res pa je tudi, da je bilo veliko tega dragocenega gradiva v novi vojni vihri uničenega ali odtujenega in tako za raziskovalce praktično izgubljenega.

V zadnjem času so se župnijske kronike pojavile tudi na knjižnih policah, izdane bodisi kot zaključena časovna celota bodisi v izvlečkih in tako lažje dostopne za morebitne raziskovalce.³

Številni zgodovinarji ali duhovniki so jih kot pomemben vir uporabili in jih še uporabljajo pri pisanju krajevnih zbornikov ali predstavitev župnij in krajev. Med temi je bil tudi homški župnik Anton Mrkun,⁴ ki je leta 1925 izdal knjigo z naslovom Homec. Knjiga je kmalu pošla in jo je bilo težko najti. Šele leta 1995 so jo vnovič ponatisnili.⁵

Povod za pisanje te knjige so bili prav prelomni zgodovinski časi, »*kakršnih svet še ni videl.*«⁶ Mislil je seveda na vojno vihro, ki je divjala v letih 1914–1918 in je pustila svoj pečat tudi homški župniji. Pri pisanju knjige je Anton Mrkun uporabil predvsem gradivo, ki ga je zbral in urejal v času, ko je bil sam župnik v homški župniji. In reči je potrebno, da je župnikoval v viharnih časih, saj je tam dočakal prvo svetovno vojno, propad monarhije in rojstvo nove države. Kot duhovnik, ki je imel velik čut za zgodovino, je zelo resno vzel navodila Vzajemnosti in skušal čim bolj vestno beležiti vse dogodke. Tako je zapisoval v homško župnijsko kroniko dogodke v župniji, poročila o mobiliziranih in v vojsko vpoklicanih faranih, v kroniko pa je vpi-soval tudi pisma, ki so jih v letih prve svetovne vojne pisali homški vojaki domov – bodisi svojemu župniku bodisi domačim in prijateljem. »*V župno kroniko je prepisanih par sto pisem,*« je zapisal Mrkun in že takrat pravilno sodil, da bodo vsi ti zapisi imeli pomembno vlogo v zgodovinopisju: »*Ta pisma so zelo zanimiva in bodo zanimivejša in poučnejša, kolikor bodo starejša. Duhovniki, zgodovinarji, učitelji, miroljubi itd. bodo našli marsikatero drobtinico za svojo uporabo.*«⁷

Poleg pisem pa je župnik beležil tudi pripovedovanja o doživetjih vojakov, ki so prihajali domov na dopust: »*Vojaki, ki so za časa vojne domov prihajali na dopust, ali, ki so se po vojni vrnili domov, so marsikaj doživeli. Zanimiva so njih pripovedovanja, ki so zapisana v župni kroniki. Pozne zanamce pa bo to še bolj zanimalo.*«⁸ Nekaj teh pričevanj je deloma ali v celoti tudi objavil v svoji knjigi. Župnijska kronika je danes v župnijskem arhivu Homec, vendar naj ne bi bila popolna. Šele ko je Nadškofijski arhiv v Ljubljani prevzemal gradivo župnije Zapoge, se je zazdelo, da morda vendarle še obstaja kanček upanja, da bi se to, doslej izgubljeno gradivo župnije Homec še našlo. Z arhivskim gradivom župnije Zapoge je v arhiv namreč priromal tudi manjši zve-

¹ Valenčič, *Župnijska pisarna*, str. 65.

² Spisovanje župnih kronik. V: *Vzajemnost*, l. 1915, št. 7, str. 111.

³ Glej npr. izdane župnijske kronike v zbirki *Acta Ecclesiastica Sloveniae* (AES). Prim: *Kronika župnije Kropa 1914–1918* (AES, št. 27), *Župnija Turjak* (AES, št. 28), *Jerebova kronika župnije Škocijan pri Turjaku* (AES, št. 29).

⁴ Anton Mrkun, rojen 4. julija 1876 na Igu pri Ljubljani; v mašnika posvečen 14. julija 1900. Umril je 31. oktobra 1961 v Clevelandu, v Združenih državah Amerike. V: *Letopis Cerkev na Slovenskem 2000*, str. 451.

⁵ Mrkun, *Homec: Faksimilirana izd.* (1995).

⁶ Mrkun, *Homec*, (1925), str. 3.

⁷ Ibidem, str. 93.

⁸ Ibidem, str. 102.

zek. Izkazalo se je, da je ta zvezek v resnici drobní delček kronike župnije Homec.⁹ Od l. 1929 je v ta zvezek svoje zapise kot Mrkunov naslednik zapisoval župnik Franc Govekar¹⁰ in najbrž ga je prav on ob odhodu v župnijo Zapoge odnesel s seboj.

Na prvih straneh omenjenega zvezka najdemo nekaj daljših ali krajših zapisov vojakov, ki so izkusili vojno na različnih bojiščih prve svetovne vojne in so svoja doživetja zaupali župniku Mrkunu. Najobsežnejši pa je prvi zapis kadeta Albina Peterlina, saj obsega 27 popisanih strani. Opisujejo zanimivo pot mladega vojaka, pripadnika 1. bataljona 27. domobranskega pešpolka.

Albin Peterlin (1. 9. 1895 - 30. 10. 1916)

Albin Peterlin je bil domačin iz Preserij, hišna št. 5. Rojen je bil 1. septembra 1895 očetu Antonu in materi Franciški.¹¹ Kot nadobudnega otroka so ga poslali v šole. Sprejet je bil v Zavod svetega Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano; tam je pred odhodom v vojsko, 13. marca 1915, z odliko opravil maturo.¹² 16 mesecev in pol se je potem kot vojak bojeval na različnih bojiščih: sprva v Galiciji, potem na Soči in na Tirolskem, pa znova v Galiciji, od koder je bil poslan na kratek dopust. Kaj kmalu se je vnovič vrnil v svojo enoto, v »bojni grom«. 28. avgusta je časopis Slovenec objavil članek z naslovom *Povišanja pri 27. domobr. pešpolku*. Med povišanimi vojaki je bil tudi Albin Peterlin, ki je iz kadeta napredoval v praporščaka (Fähnrich).¹³ Žal pa mu usoda ni bila naklonjena, saj je že konec oktobra 1916 padel v bojih na Krasu. Časopis Slovenec je o njegovi smrti na kratko poročal 15. novembra 1916:

»V zadnjih bojih na Krasu je padel praporščak Albin Peterlin, abiturijent¹⁴ knezoškofjske gimnazije v Šentvidu, doma iz Preser pri Homcu, nada in ponos staršev, ljubljenec vseh, ki so ga poznali. Dragi Albin, bridko žalujemo ob Tvoji nenadni izgubi, toda tolaži nas misel, da Tvoja blaga duša uživa rajske veselje.«¹⁵

Vojak Albin Peterlin v uniformi 27. domobr. pešpolka. Vir: Mentor, l. 1916/17, št. 6, str. 121.

V Mentorju, zavodskem dijaškem listu, so o smrti Albina Peterlina še podrobneje poročali in navedli najbrž dele pisma ali poročila, ki je opisovalo, kaj se je zgodilo tistega usodnega dne na frontni črti:

»Ko smo se spominjali vseh vernih duš na njihov praznik, dojde poročilo, da je na soški fronti izvojeval boj življenja abiturijent šentviškega zavoda praporščak Albin Peterlin.

Zadnjega oktobra popoldne, ko začena sv. Cerkev slaviti neštete množice, ki že uživajo večno življenje, »med neprestanim grmenjem topov stopi Albin ven iz svojega kritja in pravi: Jaž moram pogledati na moštvo, koliko ga še imam. Drugi tovariši mu branijo, naj ne hodi, ali on, pošten in pravičen in vedno skrben za vsako stvar do konca, je samega sebe pre-

⁹ Nadškofjski arhiv Ljubljana (NŠAL), Župnijski arhiv (ŽA) Homec, razne knjige, Kronika 1929–1945, f. 6.

¹⁰ Govekar Franc, roj. 15. aprila 1883 Smladnik; v mašnika posvečen 12. julija 1906; umrl 1. decembra 1979 v Zapogah. V: *Letopis Cerkev na Slovenskem 2000*, str. 462.

¹¹ NŠAL, ŽA Homec, Prepisi rojstne matične knjige, leto 1895, pag. 64, zaporedna št. 20.

¹² Drobiž. V: *Mentor*, l. 1916/17, št. 6., str. 121–122.

¹³ Povišanja pri 27. domobranskem pešpolku. V: *Slovenec*, 28. 8. 1916, str. 5.

¹⁴ Abiturijent – dijak, ki je ravno zaključil srednješolsko izobraževanje.

¹⁵ *Slovenec*, 15. 11. 1916, str. 4.

malo varoval in stopil na plano. Ni se več vrnil. Tovaršiš stopijo za njim, pa že je ležal mrtev na tleh; eno roko je držal na prsih, drugo ob telesu, glava mu je bila odtrgana nad ovratnikom. Občutil ni nobenih bolečin; bil je takoj na drugem svetu ... Nepozabna žalost za našo hišo, posebno še zame, ker je bil v resnici dober. Kako se je vedno spominjal mojih naukov in se zabavaljeval zanje! Veliko zaupanje imam, da se me bo tudi v večnosti spominjal. Velikim naporom se je umaknil in Marija ga ni zapustila, ker se ji je vedno priporočal. Imel je precej mojih sorodnikov in znancev pod seboj in zdaj pripoveduje eden in drugi, kako so ga radi imeli in kako je bil skrben; zato ga je Bog poklical pred še hujšim trpljenjem.»

Tako žaluje ob njegovi smrti dobra njegova mati. In kaj ne bi žalovala domača hiša, kaj bi ne žalovala mati, ki je s hrepenenjem čakala in prosila od Boga dneva, ko stopi njen Albin pred oltar Gospodov. /-/ Bil je pokojni Albin zgleden kongreganist, mnogo je storil v prosep abstinence gibanja med sogojenci, bil je odkrit značaj, pobožen in goreč častilec presv. Euharistije. Njegovo truplo čaka vstajenja dan na groblju v Hudem logu.»¹⁶

Še obširnejši prispevek o njem pa je leta 1917 prinesel Bogoljub. Nekrolog je najbrž napisal njegov prijatelj ali sošolec iz zavodskih vrst, ki se je podpisal zgolj z inicialkami. Iz teh vrstic izvemo še nekaj več o značaju in poti, po kateri je želel hoditi Peterlin po končani vojni:

»Peterlin je bil vesele narave. Ni ga potrla zlepa kaka težava, tudi v žalosti je znal biti vesel. Težko so ga šolali njegovi stariši, to je vedel; a vedel je, da Bog svojih ne zapusti. Celo v trenutku, ko mu je bojni vihar potegnil k sebi očeta, ni izgubil srčnosti. Sam mi je pravil, da mu je bilo hudo tisti čas. »A kaj bom žaloval, ko vidim, da nič ne pomaga. Bolje storim, da nadomestim očetovo moč s svojo in primem za gospodarstvo. Potolažim s tem mater in sebe.« Tako je govoril. Pomagal je res domačim pri delu. Doma je bil v Preserjahu pri Homcu.

Ljubezen do staršev mu je bila globoko vsajena v srce. Vedel je, da jih ne razveseli z nobeno rečjo bolj kakor z dobrim učenjem in lepim vedenjem. Učil se je prav dobro, večina njegovih spričeval je odlična.

In vedenje? Redki so bili dnevi, da bi ne bil pristopil k miši Gospodovi. In Gospod mu je dal, česar je potreboval: razum za dobro umevanje in čednosti za lepo življenje.

Samo po sebi je umevno, da je ljubil tudi Marijo. Kot kongreganist se še bolj zrcali rajni Bine, tako smo ga klicali v zavodu. Mnogo se je trudil kot tajnik, kako bi med člani povzdignil ljubezen do Matere Božje; zato je vzpodbujal k delu pri raznih odsekih, zlasti pri obhajilnem in misijonskem. Sam je sodeloval pri pevskem odseku, da bi s pesmijo povzdigoval čast Marijino. Hudo mu je bilo, če ni videl pri sokongreganistih tega ognja. Spominjam se, kako je prišel nekoč – bilo je v osmi šoli, par mesecev pred odhodom

k vojakom – k meni in pravil, kako mu je hudo, ko vidi, da so nekateri le po imenu kongreganisti, a ne po resnici. In razložil mi je cel načrt, kaj bi in kako. In ko je lansko leto poslal za praznik Brezmadežnega Spočetja posvečenje, so bile njegove besede skoraj izmed vseh najbolj prisrčne.

Vse to je delalo rajnega Albina prikupljivega v zavodu pri gg. predstojnikih kakor tudi med sogojenci, zunaj pri domačih ljudeh in v društvu, kjer je mnogo deloval.

Še nekaj je zanj značilno. Že v mladih letih je videl veliko bedo našega ljudstva. Koliko je ljudi, ki nočejo živeti trezno in se rajši utapljajo v alkohol in revščino. Smilili so se mu taki ljudje in sklenil je pomagati jim pozneje. Postal je abstinent že v zgodnjih gimnazijskih letih in vztrajal do mature. Verjetno je, da je držal to obljubo tudi pozneje, a znano mi ni.

Tako se je pripravljaj naš Albin na svoj poklic. Utrditi se v dobrem, bogoljubnem življenju in veliko se naučiti, to je bil njegov namen, katerega je dosegel. In mislil je stopiti v svet, zanj najprimernejši stan. Bil je že sprejet v ljubljansko semenišče, a vojska mu je, žal, prekrižala načrt. Ko sem ga še par tednov pred smrtjo vprašal, kam misli po vojni, če mu bo sreča mila, mi je kratko odgovoril: »Kam drugam, kakor za Teboj.« Bil sem vesel tega poročila. In prosil sem Boga, da bi ga ohranil in pripeljal res za meno.

Med tem je rajni Bine vestno izvrševal svojo dolžnost pri vojakih, ker vedel je, da ga je božja volja postavila v vojaški stan. Bil je ljubljenec moštva, tako mi je sporočil preprost vojak, ki je slušal Albinove ukaze. Iz njegovega službovanja nam je ohranjeno pismo, ki ga je opisal svojim staršem pred odhodom na bojišče: »Danes smo bili pri spovedi, jutri gremo k sv. obhajilu. S tem sem pripravljen na vse. Brez skrbi in veselo bom odšel naprej.« (pisano 21. julija 1915). Lahko je zapisal te besede, ker je poznal dolžnost nasproti svojemu Bogu povsod in ker je veroval v božjo pričujočnost. Vesel je odšel na bojišče. Niti ene karte nimam, dasiravno mi jih je precej pisal, kjer bi to žil. Ostal je junak, dokler mu ni sovražna granata razbila glave.»¹⁷

Albin Peterlin je bil, kakor so zabeležili v zavodskih Izvestjih, posmrtno odlikovan z bronasto in malo srebrno medaljo za hrabrost.¹⁸

Med njegovim katkim dopustom, avgusta 1. 1916, ga je župnik Mrkun nagovoril, naj opiše svoja doživlja na frontni črti in življenje v vojaški suknji. Albin je župniku ustregel in podrobno popisal svojo vojaško pot. Iz Peterlinovih opisov je mogoče sklepati, da so bili le-ti pisani na podlagi dnevniških zapisov, saj zelo natančno navaja datume različnih dogodkov, premestitev in spopadov. Ker omenjena Peterlinovega dnevnika, ki bi bil gotovo še

¹⁷ Praporščak Albin Peterlin. V: *Bogoljub*, l. 1917, št. 4, str. 119–120.

¹⁸ Kržišnik, Zavod sv. Stanislava v vojnih letih 1916–1918, str. 14.

¹⁶ Drobiž. V: *Mentor*, l. 1916/17, št. 6, str. 121–122.

bolj zanimiv, doslej še nismo našli, gotovo tudi ti zapiski zanimivo prikazujejo doživetja slovenskega vojaka, pripadnika 27. domobranskega pešpolka.

Kratko pojasnilo

V želji, da njegove zapiske podam v avtentični obliki, pri prepisu nisem opravil nobenih posebnih popravkov, pa četudi zato morda malo trpi jezik. Želel sem namreč, da bi se ohranila dragocena patina časa in bi bili Peterlinovi zapisi podani tako, kot jih je sam zapisal. Kljub temu pa je bilo treba opraviti nekaj posegov. Potrebne lektorske popravke je z njemu lastno natančnostjo opravil gospod Vinko Avsenak in se mu ob tej priložnosti za ves trud in pomoč iskreno zahvaljujem. Ponekod je bilo zaradi boljšega razumevanja treba vstaviti pomožne glagole. Ti posegi so označeni z zavitimi oklepaji, na primer {so}. Zdelo pa se mi je tudi potrebno, da vse uporabljene okrajšave, ki jih je Albin Peterlin sicer različno zapisoval, zapišejo v polni besedi (npr. nadprč. - nadporočnik; pop. - popoldne, itd.). Kolikor je bilo mogoče oziroma se mi je zdelo smiselno, sem njegovim zapisom dodal tudi pojasnila; najdemo jih v opombah. Pri tem je treba povedati, da vseh navedenih krajev nisem želel še dodatno locirati v sprotnih opombah, ker je njegova vojaška pot lepo razvidna iz priloženega zemljevida. Zemljevid je izdelal g. Ivan Jurkovič, kateremu se za to njegovo delo tudi iskreno zahvaljujem. Za nekatere kraje, ki jih najdemo v samih zapisih, sem v priloženem seznamu, sestavljenem po kronološkem redu, na kratko zapisal tudi pojasnila in njihovo lego na današnjem zemljevidu Evrope. Peterlinov zapis pa sem skušal mestoma opremiti tudi z nekaterimi fotografijami njegovega polka. Mislim, da bo ta prispevek zanimiv za vse, ki jih tematika prve svetovne vojne še posebej zanima, saj nam lepo osvetljuje življenje preprostega vojaka, pripadnika ljubljanskega 27. domobranskega pehotnega polka, v katerem je služilo veliko število Slovencev; v njegovih vrstah so se bojevali in krvaveli na različnih bojiščih prve svetovne vojne.

Dogodki iz mojega vojaškega življenja

(od 15/III. 1915 do prvega dopusta meseca avgusta 1916)

Na prošnjo gospoda župnika Mrkuna bočem v naslednjem popisati, kod vse sem hodil ta čas in kaj sem doživel v 16 1/2 mesecih moje odsotnosti od doma.

*Albin Peterlin
kadet*

Ko so bili sredi februarja 1915 nabori za letnik 1895, so 24. februarja tudi mene odbrali, da grem služiti cesarju k domobranskemu pešpolku št. 27. Po dovršeni maturi sem se 15. marca poslovil od rodne mi hiše v Preserjah in še tisti dan v Ljubljani oblekel vojaško suknjo. Po par dnevih sem prišel iz vojašnice v mestno ljudsko šolo na Vrtači, kamor so poslali vse enoletne prostovoljce letnikov 1891 in 95 od našega domobranskega pešpolka št. 27 ter od 17. in 97. pešpolka. Tu so nas začeli takoj seznanjevati s prvimi vojaškimi znanostmi, kot so: »Habt Acht! Rucht! Salutiert!«¹⁹ itd. Pod Rožnikom smo že delali prve male vaje.

30. marca so nas okrog 150 prostovoljcev odbrali za rezervno častniško šolo v Brežah na Koroškem, kamor smo se odpeljali prihodnji dan večinoma vsi s težkim srcem, ker se je to zgodilo {na} veliki teden. Tako so nas namreč obsodili, da moramo lepe velikonočne praznike obhajati v tujini. V Brežah smo tvorili 4. stotnijo²⁰ pod poveljstvom g. nadporočnika Stürnerja, ki nas je ljubil kot oče svoje otroke. Prvi teden, zlasti pa še ob praznikih sem se neizmerno dolgočasil. Vedno so mi uhajale misli na dom. Vendar sem se polagoma privadil in obilno delo mi je kmalu pregnalo domotožne misli.

Prvi mesec smo se urili samo na vežbališču (Exerzierplatz). Drugi mesec in tretji pa smo napravljali dan na dan daljše ali krajše, večkrat tudi nočne vaje. Popoldne smo navadno imeli šolo.

Breže so prijazno mestece. Sledovi nekdanje trdnjave: visok zid in globok jarek okrog, se še sedaj vidijo. Nad mestom se dvigajo razvaline gotске cerkve (Virgilienberg), mogočnega gradu »Petersberg« in »Rotturne.«²¹ Severovzhodno od mesta se pa nahaja staroveški grad, popolnoma renoviran »Geiersberg.«²² V mestu sta ženski in moški samostan. Kraj je precej znamenit kot zdravilišče.

25. aprila smo na glavnem trgu slovesno prisegli in s tem je bila končana dolgočasna »Rekrutenabrichtung.«²³ 14. maja se mi je po vaji v S. Salvatoreju pripetila precejšnja nesreča. Konj stotnijskega

¹⁹ Nem. vojaški ukazi: »Pozor! Mirno! Salutiraj!«

²⁰ Najbrž ne bo odveč kratko pojasnilo o organizaciji oboroženih sil. Stotnija je v avstro-ogrskih oboroženih silah praviloma štela do 250 mož. Štiri stotnije so tvorile bataljon, 3 ali 4 bataljoni pa so tvorili pehotni polk. 27. domobranski pehotni polk so sestavljali 3 bataljoni.

²¹ Na kratko o omenjenih ostankih glej: <http://www.friesach.at/> (zapis z dne 28. 8. 2009).

²² Več o tem gradu glej: <http://www.burgen-austria.com/Archiv.asp?Artikel=Friesach%20-%20Geiersberg%20%28Geyersberg%29> (vpis z dne 27. 8. 2009).

²³ Nem. »urjenje vojaških novincev.«

poveljnika je iztrgal iz nekega zida okvir, h kateremu je bil privezan, in mi ga butnil na moj ubogi nos. Koliko solnc sem videl, se ne spominjam več, pač pa še dobro vem, da me je takoj po vsem obrazu oblila kri, katere dolgo nisem mogel ustaviti. Par dni sem se ponašal z debelim, zateklim nosom. 15. maja je bilo prvo povišanje. Postal sem poddesetnik in sicer titularni, vsled česar sem se čutil pravzaprav ponižanega. Ko je 23. maja izdajalski Lah nam vojsko napovedal, smo bili že skoraj pripravljene za odhod iz Brež, a smo še tam ostali.

Koncem meseca maja se je moral posloviti od nas in iti h kadru naš stotnijski poveljnik, g. nadporočnik Pavel Stirner. Tako smo izgubili našega dobrega očeta. Kako težko se je bil ločil od nas. »... *Ich hätte Friesach lieber mit meinen lieben jungen und blumengeschmückten Soldaten als so mutterseeleallein verlassen*...«²⁴ je stalo v njegovem poslovnem povelju. Prosil nas je tudi, da naj opustimo vsako bodisi deputativno bodisi korporativno poslovlilo, da mu ne bi bilo slovo od nas še težje. Nas so nato priklopili k 2. stotniji (poveljnik trd Nemecl), kjer se nam je godilo, tako kot se godi otrokom, ki dobe mačeho. Bili smo namreč večinoma sami Slovenci. Posledica tega je bila, da so nas okrog 70 Slovencev kot »politisch verdächtig«²⁵ 20. junija poslali h kadru, ki se je bil že med tem časom preselil v Maribor. Par dni prej je bilo drugo povišanje, pri katerem sem postal pravi poddesetnik, titularni desetnik.

Pri kadru sem prišel h prvi nadomestni stotniji v Studence (Brunndorf) pri Mariboru. Tu sem moral z novoprišlimi enoletnimi prostovoljci (učitelji in profesorji, oženjenimi in samskimi) ponavljati stare stvari. K sreči sem bil 12. julija rešen tega pustega življenja in dodeljen k I. stotniji XII. maršbataljona v Pobersch²⁶ pri Mariboru. Tu sem dobil znanca iz domače fare – Šarčevega Grega iz Homca. 29. julija smo se odpeljali v Galicijo. Peljali smo se skozi Ptuj, Zukany, Dombovar, Ratasyk, Rayo, kjer je bil malo prej moj ata v bolnišnici, Mariatheresiopel, Szegedin, Varaždin, Nag Karoly, Szatmar Nemeti, Marmaros Sziget, Kőrösmező, Delatyn, Kolomeja.

Vožnja čez Ogrsko je bila sicer zelo dolgočasna vsled enoličnosti, vendar zame zelo zanimiva, ker sem se peljal prvokrat. Tu sem videl velike črede goveje živine, konj, ovac, prešičev in gosi. Skoraj pri vsaki hiši sem videl zunaj posebej sezidano krušno peč. Mlini na veter in nerodni vodnjaki dajejo še bolj dolgočasno lice. Od Marmaros-Szi-

geta dalje se že poznajo sledovi vojske: semintje podrta ali požgana hiša, podrti in na novo zgrajeni mostovi itd. Vožnja skozi Karpatate zelo prijazna. Od Delatyna dalje smo že videli tu in tam grobove padlih junakov, strelske jarke in žične ovire. Kraji skoraj nič opustošeni.

2. avgusta 1915, kmalu po polnoči, smo se pripeljali do cilja, do Gwoziek-Miasta, kjer smo izstopili. Mestni del okrog kolodvora {je} bil večinoma porušen in požgan. Po večurnem korakanju smo dospeli v vas Handzarow, kjer smo se nastanili. Tu ostali in imeli vsak dan kake vaje do 10. avgusta. Tega dne odšli dalje proti fronti. Skoraj cel dan se je slišalo grmenje topov – bili so namreč ravno boji pri Czernelici. Dopoldne smo gazili blato, popoldne pa požirali prah. Žejni in skrajno zmučeni smo navečer dospeli v Czernelico. Na večer prihodnjega dne so naš polk, ki je v prejšnjih dneh trpel precejšnje izgube, potegnili iz fronte. 12. avgusta so naš maršbataljon razdelili na poljske stotnije. Jaz sem prišel k 2. poljski stotniji. Ker je Šarčev iz Homca ostal pri 12., sem bil zelo vesel, ko sem tukaj dobil drugega domačina – Jakoba Šarca (Matjažkovega) iz Homca. Še istega dne na večer je cel polk odšel nazaj proti zahodu. Po večurni hoji smo dospeli v vas Dabki. Zunaj vasi ob nekdanjih ruskih pozicijah smo si postavili šotore. Tu smo ostali dva dni. V mraku drugega dne smo odkorakali dalje proti Horodenki. V Vasi Raszkow prenočili. Naslednjega dne na Veliki šmaren je imel cel polk slovesno poljsko sveto mašo. Opoldne smo zopet odšli naprej, da še časa nismo imeli pojesti menažo. Skozi Horodenko smo hiteli še dalje. Šele na postaji vasi Jasenow Polny se ustavili. Tu smo prihodnji dan vstopili na vlak in odpeljali smo se, tedaj še neznan kam. Naslednji dan zjutraj smo se že poslavljal od blatne Galicije, katere sem bil že sit, v nadi, da je ne bomo videli nikdar več, kar se nam pa ni zgodilo, razen tistim, ki so dali na laški fronti življenje za domovino. Vožnja me ni več tako zanimala, čeprav smo se od Szatmar-Newtija vozili drugod kot pred pol mesecem. Čez Miskolz in Godollo smo se 18. avgusta opoldne pripeljali v Budimpešto. Na kolodvoru, ki leži na desnem bregu Donave, na kateri se je zibalo polno čolnov in ladjic, smo se ustavili. Tu smo na svoj način proslavili cesarjev rojstni dan. Kratek govor, trikratni »hoch«²⁷ in cesarska pesem. Po triurnem odmoru odhiteli dalje. Ponoči, žal, smo se vozili mimo Blatnega jezera. Čez Veliko Kanižo in Ptuj smo se pripeljali po treh tednih zopet v Maribor. Tu bil daljši odmor, nato pa naprej na Celovec in Beljak. V jutru 20. avgusta smo se pripeljali v Brnco (Fürnitz)

²⁴ Nem. »Veliko raje bi zapustil Breže skupaj s svojimi dragimi, mladimi vojaki, ozaljšanimi s cvetjem, kot pa takole sam.«

²⁵ Nem. »politično sumljiv.«

²⁶ Pobrežje pri Mariboru.

²⁷ Nem. »živijo!«

Bovška kotlina, slikana s pobočja Javorščka. Spodaj Ravelnik in Bovec, v ozadju Rombon s Čuklo (iz zbirke prof. Vinka Avsenaka).

na Koroškem, kjer smo izstopili. Tu smo ostali pet dni, da so nas opremili z gorsko opravo in nas preiskali, ako nima kdo kake nalezljive bolezni. 25. avgusta smo se odpeljali v Trbiž, od tu pa nato korakali v Rabelj, od koder smo po 5 km dolgem rovi ondotnega rudnika ponoči prišli v Spodnji Log (Unterbreth). Do tu je korakal naš I. bataljon redno skupaj. V Logu so pa vsako stotnijo poslali kam drugam. Našo so 27. avgusta poslali na Rombon. Po 9 urni naporni hoji – bile so same kozje steze in včasih smo morali plezati skoraj navpično navzgor – smo prišli na kraj, kamor smo bili poslani.

Rombon (nekaj nad 2000 m)²⁸ se dviga nad bovško kotlino. Ob vznožju leži prej krasni Bovec, sedaj že žalostno pogorišče in podrtija. Iz naših postojank je bil lep razgled na kotlino, kjer se vije bistra Soča. Jugovzhodno od nas stoluje strmi Krn, jugozahodno pa se kažejo glave že laških hribov. Sovražnika smo imeli na nasprotnem hribu Čukli.

Prve dni smo imeli gori mrzlo, deževno vreme. Takoj drugo noč so nas hoteli izdajalski Lah med hudo nevihto presenetiti in so nas napadli, a bili so seveda takoj pognani nazaj. Hoteli so se najbrž osvetiti za občuten poraz, ki so ga doživeli en dan pred našim prihodom. Prve večere so bili vedno požari v kotlini. Gorel je Bovec in še par okrog ležečih vasi. V začetku septembra smo imeli že sneg, ki pa seveda ni obstal. Šele 5. septembra se je ustanovilo vreme in nastali so lepi dnevi. Po dnevi

je sem in tje po kotlini precej streljala artiljerija. Ravno tako so bili po dolini, zlasti pa na Javorčku pogosti spopadi, dočim smo mi imeli popolnoma mirno. Zato sem pa pogosto podnevi kar zunaj kritja se grel na solncu in ogledoval okolico. Kadar sem se ozrl doli na Sočo, vedno so mi prihajale v spomin besede pesnika Gregorčiča, s katerimi pre-rokuje te boje. Toda najbolj mi je pa še donelo po ušesih to, kar pesnik tako naroča:

Kar bode shranjenih voda,
v oblakih tvojega neba,
Tačas pridrvi vse na dan
ter tujce, zemlje-lačne vtopi
na dno razpenjenih valov!

Da bi se le prej ali slej uresničile te pesnikove besede nad zemlje lačnim izdajalcem. Noči so bile pa večinoma popolnoma mirne. Včasih ni padel niti en strel. Le,

Soča – voda je šumela²⁹

vidno doli po dolini. 18. septembra, na kvatarno soboto – za Homčane zelo važno in znamenito³⁰ – je bil spodaj hud boj, v katerem so naši ujeli 350 Lahov.

²⁹ Peterlin je tu navedel naslovni verz slovenske pesmi: *Soča voda je šumela*.

³⁰ Ob posvetitvi župnijske cerkve Matere Božje l. 1761 je nadškof goriški, Mihael Karl grof Attems, določil, da se obletnico posvečenja praznuje na kvatarno nedeljo v jeseni, ko je že tako cerkveni shod ter morejo pobožni verniki dobiti tudi 40 dni odpustka. Glej: Anton Mrkun, *Homec*, str. 38.

²⁸ Rombon ali Veliki vrh je visok 2.208 m.

Do 25. septembra smo imeli krasno vreme. Ta dan pa je nastopilo deževje, ki je trajalo kakih 14 dni. Večkrat smo imeli celo sneg. Ko se je pa vreme izboljšalo, je bilo pa zopet prijazno gori. Imeli smo vedno mir pred granatami, dokler se ni pričela tretja soška³¹ bitka tje okrog 18. oktobra. Mi smo se še vedno čutili varne pred laško artiljerijo, zato se nismo dosti zmenili, ko je tako grmel po kotlini. Dan na dan so neprestano pokali in grmeli topovi. Bilo je skoraj vsak dan enako. Najprej je pribučala čez nas težka laška 28 cm granata – rekli smo ji »Meldereiter«³² – in letela proti bovški trdnjavi ob Koritnici. Takoj nato so se pa drug za drugim začeli oglašati topovi raznovrstnega kalibra. In nato je bobnelo in rohnelo cel dan. Samo opoldne je vedno nastal odmor od nas zvan »Polentapause.«³³

In prišel je dan, ko je polentar³⁴ tudi nas potipal z granatami. To se je zgodilo 20. oktobra. Ta dan in potem še par naslednjih je bila kanonada posebno huda, pravo peklenško vršanje. Pričele so padati granate pred in za našo rojno črto.³⁵ Toda bilo ni nobene nesreče. Pred nami ležeč hrib jih je oviral, da bi kaj bolje zadeli. To je bilo celi dan. Najbrž so hoteli pobiti tistih 10 Lahov, ki {so} bili prejšnji dan pribežali k nam. Nato smo pa imeli mi tam gori večinoma mir, le neko popoldne se je polentar oglasil še enkrat in nam nametal prav hitro 30 granat v eni uri. Potem je pa obrnil topovo cev drugam. V kotlini pa ni bilo nikoli miru. Grmelo in treskalo je neprestano. Posebno z veseljem so pa streljali na bovško trdnjavo ob Koritnici. Od treh strani so bučale težke granate po zraku proti njej. Pač so razbili malopomembni Fort Hermann,³⁶ a spodaj ležeče trdnjave na noben način niso mogli zadeti. Koliko tisočev granat so zmetali brez vsake koristi tje, koliko jih še nekrepiranih gnije, pardon, rjavi notri v strugi Koritnice. Seveda naši pri vsem tem niso nikoli molčali, ampak dostojno iz vseh kalibrov odgovarjali, da je bilo veselje poslušati in gledati.

Čim bolj pa se je bližal konec oktobra, tem bolj slabo vreme je postajalo. Začela se je plaziti gosta

megla okrog, ki je zamašila topovom cevi, da je tako polagoma zaspala tretja soška bitka. Tudi sneg je začel poskušati svojo srečo in pritisnil je občuten mraz, da smo se vedno stiskali k našim malim rojnim pečem (Schwarmöfen). Le 28. oktober je bil še precej buren. Takrat so nas zopet malo obsipavali z granatami in minami, popoldne so pa začeli Italijani s Čukle doli iz svojih pozicij z navadnimi in strojnimi puškami kot besni streljati, kar se je bilo že preje večkrat zgodilo. Gotovo so imeli preveč municije. To je trajalo približno eno uro, potem se jim je pa umirila prevroča kri.

V začetku novembra je začelo snežiti. 3. novembra smo izvedeli veselo novico, da nas pridejo zamenjat drugi. Snežilo in deževalo je cel dan, zlasti pa še ponoči.

Zjutraj 4. novembra je ležal debel sneg okrog nas, dočim dolina še ni imela bele odeje. Polagoma se je zvedrilo in nastal je lep dan. Mokro in premraženo – hodili so namreč celo noč – je prišlo dopoldne v naše pozicije novo moštvo, mi pa smo veseli odhiteli doli v dolino v vas Spodnji Log.

Tu smo bili v rezervi cel mesec, a ne brez dela. Skoraj vsak dan smo nosili na koto 1313 ali pa še celo na Rombon gori živež, zlasti zalogo za zimo, deske, strešno lepenko itd. Sicer smo se imeli pa prav dobro. Stanovali smo na hlevih. Marsikrat smo napravili kako šalo. Tako naj mi bo dovoljeno {opisati}, kako smo nekoč nekoga »potegnili« prav pošteno. Pomagal sem največ jaz pri tem. Bilo je pa takole. Neki Dolenjec je prav nestrpno pričakoval od svoje žene poslanega paketa, pa ga ni mogel dočakati. Zato sem s par drugimi nabasal v neki prazen zabojček par čevljev in podobnih bolj težkih stvari. Vse to pokril na vrhu s papirjem, na papir pa še položil kakih 15 cigaret v škatljo, nato pa zabojček zabil in napravil naslov. Nekdo ga je nesel naskrivaj vun in tam nekaj časa počakal, nato pa pride s paketom pod pazduho slovesno notri. »Tomažin!« (tako se je namreč pisal dotični) »paket imaš tukaj!« Sprva ni maral nič slišati, končno smo ga pa le privabili k sveči, da se je prepričal, da je res paket nanj naslovljen. Ker ga ni hotel takoj odpreti, smo ga začeli nagovarjati, da naj vendar pogleda, kaj mu je žena poslala. Dal se je pregovoriti. S pomočjo bajoneta odstrani pokrov. Zagleda najprej škatljo s cigaretami. »Aha, cigarete so že!« mu uide tiho, a vendar smo slišali njegov radostni vzklik. Varo položi skoraj prazno škatljo na stran in začne iskati in odgrinjati papir. Dolgo ni mogel spoznati, kaj mu še pošilja »žena«. Kar naenkrat pa plane pokonci in vrže vse skupaj tja na sredo hleva. Seveda so takoj planili vsi tja in ga začeli radovedno izpraševati, kaj da je dobil od doma. »Ali ti je baba namesto kruha,

³¹ Tretja soška bitka je divjala od 18. oktobra do 5. novembra 1915.

³² Nem. »jezdec za zvezo, selk« (v prenesenem pomenu).

³³ Nem. »odmor za polento« - značilno italijansko jed.

³⁴ Polentar – (zaničljivo) Italijan.

³⁵ Frontna črta. Roj je sicer bila najmanjša vojaška enota v avstro-ogrskih oboroženih silah (tudi desetina, nem. Schwarm – do 12 vojakov).

³⁶ Fort Hermann – trdnjava, ki so jo Avstrijci zgradili leta 1900 na planjavi nad trdnjavo Kluže. Trdnjavo je že v začetku spopadov na soški fronti porušilo italijansko topništvo.

ki si ga tako pričakoval, zopet cunje poslala?» so poizvedovali. Seveda je nastal grozen smeh, ko so videli vsebino zabojčka. Nekaj časa nas je poslušal, nato pa začel zmerjati in obdelovati tistega, ki mu je paket notri prinesel. Pri tem je bil še največji »špas« to, ker se nista razumela. Ta je kričal nad njim slovensko, oni se je pa zagovarjal po furlansko ter se obenem zadovoljno smejal, kar je prvega še bolj jezilo. Pozno v noč se je šele nevihta pomirila in utihnil je polagoma smeh, nakar smo sladko pospali.

V tej vasi smo se parkrat udeležili svete maše. Kot bi bil doma, se mi je zdelo, ko sem še slišal lepo petje v slovenskem jeziku. 2. decembra je polovica stotnije odšla na koto 1313, ki stoji ravno nad bovško trdnjavo, druga polovica pa šla na pobočje Rombona (Rombonhang). Na 1313 smo naprej delali cesto proti našim pozicijam na Rombonu. 18. decembra je zapadel nov sneg, ko smo pot ravno dovršili. Nato smo začeli prenašati drva na Rombon, in sicer dopoldne in popoldne.

Tako se je počasi približal sv. večer. Kako veselo sem ga bil praznoval prejšnja leta! Kako veličastno so takrat doneli opolnoči ubrani homški zvonovi, kako prisrčno lepo se je razlegalo po razsvetljeni naši cerkvi krasno božično petje! To leto pa vse tuje, vse drugačno. Ko se je zvečerilo, je prišel v našo barako naš poveljnik in nam razdelil darila, ki so prišla iz zaledja: perilo, doze, nože, robce itd. Ko je bilo vse razdeljeno in je poveljnik odšel, smo se po svoje zabavali. Prižgali smo veliko sveč, peli, se pogovarjali in se spominjali domačih. Hitro so tekle ure, sv. večera daleč proč od domačega krova, kjer smo se bili prej vsako leto zbirali pri ljubkih jaslicah. Šele po polnoči enkrat smo se spravili k počitku.

Na sveti dan smo dopoldne zopet nosili drva, popoldne pa smo bili prosti. Snežilo pa je cel dan kakor tudi že prejšnje dni. Na sv. Štefana dan se je zjasnilo in videli smo, da imamo samo mi tu gori sneg, dolina je bila pa še brez njega. Potem smo pa imeli do konca januarja 1916 prekrasne, gorke, skoraj spomladanske dni. Novo leto 1916 smo pričeli času primerno. Namreč ravno ob pol ene po polnoči nas je povelje: »Alarm! Alles zusammenpacken – marschbereit!«³⁷ prebudilo iz najslajšega sna. Komaj pa smo naše imetje spravili skupaj, pa smo izvedeli, da je alarma konec. Zjutraj smo izvedeli, zakaj so nas alarmirali. Močna laška patrolja se je ponoči približala Malemu Rombonu.³⁸ Toda naši so jo s puškami in strojnicami pregnali in

zapodili nazaj v njih varna »cosi fredda«³⁹ zavetja. Naši topničarji so Lahom prav galantno voščili veselo novo leto. Iz vseh kalibrov so otvorili nanje ravno o polnoči med 31. decembrom. in 1. januarjem kratek ogenj. Tako smo bili nastopili novo leto 1916 z nado, da nam prinese tako zaželjeni mir. Kot že rečeno je bilo cel mesec januar prav lepo vreme. Po solnčnih straneh smo že trgali prve pomladanske cvetice. Mi smo dopoldne in popoldne nosili drva, ponoči pa bili prosti. Proti koncu meseca smo pa ponoči začeli nositi na Mali Rombon municijo za 7.5 cm gorski top. Ko smo jo dovolj nanosili, smo pa še kanon gori zvlekli, kar je dalo grozno veliko truda in naporov.

30. januarja 1916 smo odšli s 1313 v dolino. V Bavšici, vasi vzhodno od bovške trdnjave, smo se za nekaj dni nastanili v krasnih, svetlih barakah. Zdelo se nam je, da smo v vojašnici. Semkaj je prišla še druga polovica naše stotnije. Tukaj smo malo vadili po kamenitih kraških tleh. 10. februarja sem postal kadetni aspirant, cel naslov pa se je glasil: enoletni prostovoljec narednik – kadetni aspirant. Na ta način sem prišel do častniške menaže in do dnevnih 90h.⁴⁰ Iz Bavšice smo 13. februarja odšli na Strmec (Oberbreth), kjer mi je bilo jako všeč to, ker je notranjost kmečkih hiš tako snažna in prikupljiva. 14. februarja nas je prišel inšpicirat naš brigadni poveljnik, g. polkovnik Majewski.⁴¹ Drugi dan pa smo odšli čez Predil v Rabelj. Tu so se nam pridružile še ostale tri stotnije tako, da je bil naš 1. bataljon cel skupaj. Skozi Trbiž smo korakali v Raddeče, kjer sem po 9 mesecih zopet pozdravil našo kranjsko zemljo. Ob 10 h zvečer smo se odpeljali z vlakom nazaj proti Trbižu. Prihodnji dan ob 3h zjutraj smo se pripeljali v Kirchbach v Zilski dolini, kjer smo izstopili. Nato smo šli peš v Dellach, kamor smo dospeli ob 9h dopoldne. Prihodnje jutro smo odšli v rojno črto na Findenig-Kofel (1216m).

Ta gora tvori mejo med Koroško in Laško. Bila je prej zasedena od Lahov, a so jih naši zapodili nazaj. Tukaj sem imel svojo budo⁴² skoraj na meji. Treba je bilo napraviti samo par korakov, pa sem

³⁹ Ital. »tako hladna«.

⁴⁰ Prejemal je torej dnevnicu v višini 90 helerjev, najnižje denarne enote v habsburški monarhiji. Avstro-ogrska osnovna valuta je bila krona (K), ki je štela 100 helerjev (h).

⁴¹ Polkovnik Stephan Majewski je bil poveljnik 44. domobranske pehotne brigade, ki je od 11. oktobra 1915 do 15. marca 1916 branila odsek bojišča na območju planin Duplje (LIR27) in Zagreben (LIR2). Po njem so poimenovali pot (Majewski Weg) na Dupljo planino. Glej: <http://sf1517.yuku.com/topic/1008/t/Majewski-Weg-na-planino-Duplje.html> (zapis z dne 29. 9. 2009).

⁴² Nem. Bude – baraka, koča.

³⁷ Nem. »Alarm! Vse spakiraj in se pripravi na marš!«

³⁸ Mali Rombon (nem. Kleiner Rombon) je visok 1.992m.

bil na zemlji izdajalskega Vittorija Emanuela, šepastega kralja Italije. Par dni je bilo še precej lepo vreme, nato pa se je začela strahovita zima.

Snežilo je brez prestanka dan na dan. Vedno je bilo treba odkidavati pota in naše barake, da nismo ostali popolnoma zasneženi. A pomagalo je malo, ker je brila kar naprej mrzla burja in sproti vse zamela, kar smo odkidali. Poleg tega so še vedno drvili v dolino snežni plazovi, ki so marsikaterega odnesli s seboj, a je bil vsak rešen. Veliko smo morali pretrpeti, da smo vztrajali v tisti burji in zametih. Pa prišlo je najhujše, 12. marec, dan katerega ne pozabim nikoli.

Okrog 10h dopoldan izvem novico, da je polovico tretjega voda zasula lavina.⁴³ Takoj sem se napravil in odšel na kraj nesreče. Grozen pogled se mi je nudil! Izpod podrtij barake so izvlekli 8 mrtvecev in okrog 10 težko ranjenih. Tu sem izvedel bolj natančno. Takoj zjutraj, ko se je zdanilo, je pridrla lavina in potlačila barako. Nekaj se jih je k sreči takoj rešilo in ti so potem alarmirali druge, da so začeli odkopavati. Ker je bilo preveč snega, niso mogli tako hitro odkopati in zabraniti, da bi bilo manj mrtvih žrtev. Ker so pretile lavine tudi drugim barakam, zato je prišlo povelje, da moramo vsi oditi doli h kuhinjam, kjer ni bilo tako nevarno.

Nerad sem zapustil svojo budo, kjer sem bil pred lavinami popolnoma varen, ker je stala skoraj na vrhu. V najbolj varni izmed barak smo pustili 30 mož po poveljstvom g. poročnika Klenovška, ki se je nastanil v moji budi. Vsi drugi od prvega in tretjega voda pa smo šli doli kakih 200 m nižje, kjer je bil naš 2. vod v rezervi. Tam so bile tudi kuhinje in magacin. Ker je bila menaža ravno kuhana, zato sem šel kosit v stotnijsko pisarno, kjer so se nahajali že vsi častniki. Pisarna je bila ravno sredi dolge barake. Na desno se je prišlo v magacin, na levi pa skozi sobo za rokodelce v kuhinjo. Ko smo se po kosilu pogovarjali o tej strašni nesreči – bilo nas je 7 notri – kar pribuči naenkrat čez celo poslopje debel plaz. Bili smo takoj v temi. Prvo kar smo naredili, je bilo to, da smo pogasili ogenj v peči, ker se je že začelo kaditi, in podprli strop z mizami in stoli. Skozi okno smo nato začeli kopati sneg v sobo, da bi prišli do svežega zraka. Toda bilo je že skoraj 2 m snega nad nami. Ker so bili med tem časom že napravili izhod iz kuhinje, smo opustili neuspešno delo. Skozi sobo za rokodelce smo iz pisarne lahko prišli, ker ni bila podrta, čeprav so skoraj vsi tramovi popokali. Težje je bilo dobiti pot naprej. Vendar smo srečno našli ozko luknjo med steno kuhinje in k steni pritisnjene po-

drte strehe. Tu smo se drug za drugim splazili do navpičnega rova, skozi katerega so nas potem potegnili na svetlo. Nato smo se takoj spravili na delo, da smo rešili izpod podrtije dva težko ranjenca. Ko so kopali še dalje, so proti večeru dobili še enega, a žal že mrtvega. Sedel je naslonjen na kotel. Lavina ga je zalotila ravno, ko je menažiral. Žlico je držal še v roki. Ker ni imel nič spačenega obraza, kar bi bilo znamenje, da se je zadušil, smo sklepali, da je moral dobiti udarec od kakega strešnega tramu in biti takoj mrtev. Istočasno z nami je zasula lavina tudi barako rezervnega voda, a je ostala nepoškodovana. Nato so vse moštvo poslali na bolj varne kraje, deloma k I. stotnji, deloma k našemu 4. vodu, kjer ni bilo nobene nevarnosti pred plazovi. Tudi jaz sem šel tja gor in se nastanil pri g. častniškem namestniku (Offizierstellvertreter) Cenarju.

Tako se je končal nesrečni dan, ki je zahteval toliko žrtev. Tudi strašno vreme je ponehalo in nastali so primeroma lepi dnevi. Prihodnji dan {so} spravili ranjence v dolino, 14. marca pa še mrtvece. 15. marca praznovala s tovarišem praporščakom Michlerjem obletnico, odkar sva pri vojakih.

16. marca smo pa izvedeli preveselo novico, da pride drugo moštvo namesto nas. Seveda smo se vsi oddahnili. Popoldne so si že častniki prišli ogledat pozicije, drugi dan 17. marca pa je prišlo še moštvo, mi pa smo veseli odhiteli v dolino, da se tam oddahnemo od naporov zadnjih dni.

Od Dellacha smo korakali še dalje ob Zili navzgor do vasi Höfling, kamor smo dospeli že ponoči. Na mehki slamici sem se temeljito odpočil in naspal. 18. marca sem šele dobil od sestre majhen paket za god, ki je bil že 1. marca. Tako včasih funkcionira vojaška pošta. Na praznik sv. Jožefa je bil cel naš bataljon pri sv. maši v St. Danielu. Popoldne pa sem šel s tovariši malo na izprehod in si ogledat Köttschach in Manthen. Pozno ponoči smo se vrnili domov.

21. marca smo se zopet odpravili na pot skozi Köttschach čez Gailberg prelaz v Zgornji Dravograd. Tu dve uri počivali, nato pa šli dalje v neko zakotno tirolsko vas Lengberg, kjer sem se nastanil v neki zamazani kovačiji. 26. marca so nas v Zgornjem Dravogradu naložili na vlak. Peljali smo se čez Lienz in Toblaško polje v Bruneck, kjer smo zvečer izstopili. Nato še nekaj časa hodili peš, da smo prišli v St. Lorenzen, kjer smo prenočili. Dopoldne prihodnjega dne smo že korakali ob reki Rienz dalje. Zvečer dospeli v kraj Schaps. Drugo jutro z godbo na čelu potovali po dolini, ki je postajala vedno lepša. Videli smo vedno več vinogradov, polja in travniki so bili že zeleni – dih pomladi. Opoldne dospeli v prijazno mestece Brixen. Tu imeli tri ure odmora,

⁴³ Plaz.

nato zopet dalje. Med potjo videli precej spomenikov, postavljenih hrabrim Tirolcem iz l. 1809 v spomin.⁴⁴ Godba je igrala ravno pred našo stotnijo, fantje so prepevali in vriskali, ko smo okrog 6h popoldne skozi veličastna vrata vkorakali v Klausen. Mesto je zelo staro, ulice ozke, hiše okrašene z raznimi staroveškimi prizidki, nadzidki in stolpiči. Šele južni del mesta ima novejša ulice. V hotelu »Pri stari pošti« sem dobil krasno stanovanje. Ker je bila postelja premehka, zato sem slabo spal. Opoldne naslednjega dne nadaljevali naše potovanje do Blumaua, kjer smo prenočili. 30. marca zopet odšli na pot. Povsod vedno več sledu o pomladi. Drevje bilo skoraj vse zeleno, marsikje že obloženo s cvetjem. Ob 11h dopoldne smo dospeli v Bozen. Tu ostali do prihodnjega jutra. V Boznu videli prvikrat ženske kondukerje na tramvaju. Opoldne 31. smo dolgo čakali napovedanega defiliranja⁴⁵ pred generalpolkovnikom ekscelenco pl. Köveszem.⁴⁶ A ker tega ni bilo, smo defilirali pred nekim drugim generalom. Popoldne ob 3h odšli iz Bozna. Dan je bil nadvse krasen, solnce pošteno pripekalo. Ljudje so bili nam prav dobri. V vsaki vasi so imeli ob cesti cele škafe vode in so nam jo dajali, da smo si gasili hudo žejo. Ponekod so nam prinesli celo vina. Okrog 8h zvečer dospeli v vas Auer, ki leži kakih 20 km južno ob Bozna. Tu so nas nastanili deloma po barakah, deloma po hišah. Za nami je prišel tudi 3. bataljon našega pešpolka, 2. pa je ostal v Branzollu, eno uro oddaljen od nas.

V Auerju ostali poldrugi mesec. Prirejali smo vaje v manjšem in večjem obsegu, da se pripravimo za nameravano ofenzivo proti zavezniški izdajalski

Italiji, katero je Bog ustvaril, kot pravi Bismarck, po podobi Judeža Iškarijota, dočim smo drugi ustvarjeni po božji podobi. Auer je jako prijazen trg, okrog in okrog obdan s samimi vinogradi, ki so kmalu po našem prihodu ozeleneli. Ob nedeljah smo v farni cerkvi vedno imeli vojaško sv. mašo, katero je daroval g. kurat Turšič.⁴⁷ 4. aprila smo večinoma vsi opravili pri njem velikonočno spoved in prejeli sv. obhajilo.

5. aprila nas je prišel inspicirat naš korni poveljnik ekselence F.M.L. baron pl. Lütgenberg.⁴⁸ S kratkim govorom nas {je} pozdravil. Da naj se tudi v prihodnje izkažemo ter popolnoma zaupamo njemu. Da bo pri prihodnji ofenzivi že skrbel, da bo vedno artiljerija pripravila pot naši vrli infanteriji, kadar bo treba Laha poraziti.

9. aprila sem si popoldne ogledal napeljavo vode za vaško električno centralo. Vsa naprava je precej podobna naši na Žirovnici na Gorenjskem.⁴⁹ Visoko nad vasjo, v ozki globoki strugi teče precej velik potok. Na pripravnem kraju je napravljen jez, kjer se nabira voda, ki nato teče skozi hrib po kaka 2 m visokem predoru. Skozi cel predor so nad vodo položene deske, da se gre lahko skozi. Ko priteče voda ven, teče do rezervarja vodoravno. Iz rezervarja pa je napeljana po široki železni cevi strmo dol v elektrarno, ki leži kakih 150 m nižje kot rezervar.

13. aprila nas je prišel inšpicirat armadni poveljnik, generalni polkovnik pl. Kövesz. Tako prijaznega generala še nisem videl. Vsakemu častniku je segel v roko, odlikovane pa je izpraševal, kje je kdo dobil hrabrostne svetinje.

19. aprila nas je pa prišel inšpicirat nadvojvoda Evgen,⁵⁰ vrhovni poveljnik na celi fronti proti Lahonom.

⁴⁴ Leta 1809 so se Tirolci pod vodstvom Andreja Hoferja uprli novi francoski oblasti. V spomin na te hrabre Tirolce so Avstrijci postavili spomenike, tudi spomenik Andreju Hoferju. Na kratko nekaj informacij o Hoferju in upor: http://en.wikipedia.org/wiki/Andreas_Hofer (zapis z dne 28. 9. 2009).

⁴⁵ Vojaški paradni mimohod pred višjim poveljstvom.

⁴⁶ Hermann baron Kövess von Kövessháza (30. 3. 1854–22. 9. 1924) je bil eden boljših avstro-ogrskih poveljujočih generalov, ki se je posebej izkazal na vzhodni fronti kot poveljujoči 3. armade. V času priprav na avstro-ogrsko ofenzivo, poimenovano *Kazenska ekspedicija* (Strafexpedition), ki so jo sprožili 15. maja 1916 in s katero so želeli presenetiti in poraziti Italijane, je bil generalpolkovnik Kövess premeščen na tirolsko bojišče. Po začetnih uspehih je bil avstrijski generalštab zaradi dogodkov na vzhodni fronti (prodor ruskih sil) prisiljen ofenzivo najprej ustaviti (17. 7), nato pa jo popolnoma prekiniti in čete iz že osvojenih ozemelj umakniti na obrambne položaje (25. junij). O tej ofenzivi glej: Simić: *Po sledeb soške fronte*, str. 113. Po koncu sprva uspešne ofenzive je bil generalpolkovnik Kövess znova premeščen na vzhodno fronto. Več o tem generalu: <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/kovess.htm> (zapis z dne 29. 9. 2009).

⁴⁷ Kurat pri 27. domobranskem pešpolku je bil v tem času g. Leopold Turšič, rojen 13. 11. 1883 v Starem trgu pri Ložu, posvečen 15. 7. 1907, umrl 30. 5. 1927 v Krškem. V: *Letopis Cerkev na Slovenskem 2000*, str. 429.

⁴⁸ Najbrž gre za podmaršala (F.M.L.-Feldmarschleutnant) Kasimirja Dominika barona von Lütgendorfa, (31. 12. 1862–28. 7. 1958). Najdemo ga v seznamu Dr. Antonia Schmid-Bretano, *Die k.k. bzw. k.u.k. Generalität (1816–1918)*, Dunaj, 2007, objavljenega na spletu: <http://www.oesta.gv.at/Docs/20.....6-1918.pdf> (zapis z dne 29. 9. 2009).

⁴⁹ Po zaslugi dr. Evgena Lampeta je kranjski deželni odbor v Mostah pri Žirovnici postavil prvo hidroelektrarno na Kranjskem, ki je pričela obratovati l. 1915. Na kratko o tem: <http://www.zirovnica.si/podrocje.aspx?id=308> (zapis z dne 1. 10. 2009).

⁵⁰ Nadvojvoda Eugen Ferdinand Pius Bernhard Felix Maria von Österreich-Tesch (21. 5. 1863–30. 12. 1954) je bil vrhovni poveljnik jugozahodnega bojišča, v katerega je spadala tudi soška fronta.

Kurat Leopold Turšič daruje sveto mašo v omenjeni kapelici (iz zbirke Jasmine Pogačnik).

22. aprila, na veliko soboto, so naši vojaki napravili na glavnem trgu krasen oltar, kjer smo popoldne prejeli blagoslov. Na veliko nedeljo je bila napovedana slovesna služba božja na glavnem trgu, a jo je slabo vreme preprečilo. Zato sem šel k maši v cerkev tik mojega stanovanja. Deževalo je cel dan, zato sem moral čepeti doma. Tako sem že drugo veliko noč obhajal na tujem. Na velikonočni ponedeljek pa za kazen, ker je prejšnji večer prišlo do kralavov po gostilnah, še prosti nismo bili.

7. maja se je priredila v Auerju veselica in cvetlični popoldan v korist Rdečemu križu. K veselici je prišel tudi naš divizijski poveljnik F. M. L. Nemeček,⁵¹ mnogo častnikov, veliko vojaštva in civilnega prebivalstva. Na programu so bile razne pevske in godbene točke. Peli so večinoma slovenske pesmi.

15. maj je bil pa za nas važen dan. Zjutraj se je zbral cel polk na nekem travniku, kjer je bila v lepo narejeni kapelici sv. maša, katero je daroval g. kurat Turšič. Nato smo dobili vesoljno odvezo. Za tem je govoril naš polkovni poveljnik g. polkovnik Zawada, katerega nemški govor je prestavil g. kurat v slovenski jezik.

»Približala se je velika slovesna ura. Danes že grme topovi in bruhajo ogenj na izdajalskega Laba. Prišel je čas, da pomandramo v prah italijansko gadjo zalego. Naše planike bodo pokazale kletemu izdajalcu pot domov. Spominjajte se prisege, s katero ste prisegli braniti dom in cesarja. Zaupajte v Njega, Vsemogočnega; on Vam bo pomagal. Blut und Gut fürs Vaterland!«⁵²

To je bila kratka vsebina njegovega govora. Nato je govoril še brigadni poveljnik g. polkovnik Majewski:

»Vojaki! Naš zadržtmi sovražnik hoče vašo lepo slovensko deželo zaslužnjiti, uničiti veš lepi slovenski jezik. Tega mu pa vrli slovenski vojaki ne bodo pustili. Vesel sem, da smem poveljevati takim junakom, ki jih diči planika ...«

Po govoru je bil še »Vorbeimarsch«⁵³ mimo g. brigadnega poveljnika, nakar smo se vrnili proti domu. Proti večeru smo že odšli iz prijaznega Auerja.

Prvo noč smo prenočili v Laagu. Drugi dan odšli dalje do Lavisa, kjer smo ostali par dni. 18. maja odšli iz Lavisa, korakali skozi Trident in se ustavili v vasi Romagnano, južno od Tridenta. Tu smo šotorili v vinogradih. Tukaj že čuli o uspešnih naših sunkih proti Italiji. Število ujetnikov in množina zaplenjenega materiala je vedno rasla. 24. maja ob 11h zvečer se zopet odpravili na pot. Po peturni

⁵¹ Divizijski poveljnik je bil tedaj podmaršal Joseph Nemeček (19. 8. 1865–12. 3. 1927). Kratki biografski podatki o njem: Dr. Antonio Schmidt-Bretano, *Die k.k. bzw. k.u.k. Generalität (1816–1918)*, Dunaj, 2007. Glej: <http://www.oesta.gv.at/Docs/20.....6-1918.pdf> (zapis z dne 29. 9. 2009).

⁵² Nem. »Življenje in premoženje za domovino!«

⁵³ Nem. »mimohod«.

Nagovor polkovnika Majemskega 15. 5. 1916 (iz zbirke Jasmine Pogačnik).

hoji smo se ustavili v vasici Chiusole, severno od Roveretta ter se nastanili po praznih hišah. Civilnega prebivalstva je bilo tu že jako malo. 26. maja zvečer smo v hudem dežju odkorakali po zložni cesti proti Folgariji. Čez nekoliko časa je dež prenehal, zato je pa kmalu nato začelo liti kot iz škafo. Po cesti je tekla voda kar v potokih. Premočeni do kože in kosti smo dospeli v Folgarijo 27. maja zjutraj, ko se je že danilo. Vendar sem se veselil, da najdem kak suh kotiček, kjer se preoblečem v suho perilo. A ko sem ga začel iskati po nahrbtniku, sem dognal v svojo veliko žalost in nevoljo, da je to ravno tako mokro kot ono, ki sem ga imel na sebi. Tako sem se moral zadovoljiti samo s suhim kotičkom, kjer sem se vlegel spat. Popoldne sem se sušil v častniški kuhinji, zvečer pa si šel ogledat ondotno vojaško pokopališče, kjer so jako lepi nagrobni spomeniki. Drugi dan smo dobili kadetni aspirantje skupno sobo, kjer smo cel dan kurili in se sušili. Civilnega prebivalstva ni bilo nič tukaj. 29. maja odšli iz Folgarije. Do sedla S. Sebastiano (1341 m) se je cesta še dvigala, nato pa začela hitro padati. V vasi S. Sebastiano imajo dve cerkvi. Ena je bila skoraj popolnoma podrta, drugi, farni pa je bil odbit vogel zgoraj pod streho. Pri vasi Busatti smo ob 2. 45 popoldne stopili na laška tla. Temu dogodku dali duška s hura klci in s petjem. V jutru 31. maja smo imeli alarm in v pol ure smo odkorakali dalje, da čimpreje pridemo do izdajalca in obračunamo z njim. Tri vzporedne ceste so bile

polne vojaštva. »Lah izdajalski, čutil boš našo moč!« smo si mislili. Med potjo videli sledove hitrega laškega umikanja: tornistre, municija, jedilno orodje, odeje, knjige, razni zapiski etc., vse je ležalo naokrog. Neka laška baterija ob cesti je pustila cele kupe municije. Pri Forniju nam je sovražna artiljerija zaprla pot. Zato počakali noči, nato šli dalje. V neki grapi pri vasi Barcarola smo se ustavili in tam pospali. Drugi dan smo poslušali veličastno godbo naše artiljerije. Topovi vsega kalibra so grmeli, vmes pa basirali težki 30.5 cm možnarji. Kako je bilo vse veselo ob tem grmenju, ki ni niti za trenutek ponehalo.

2. junija takoj po polnoči smo bili alarmirani in takoj odšli. Začeli smo lesti navkreber na koto 1141, ki leži južno od Pta Corbin. Semkaj dospeli po 9. uri dopoldne. Popoldne odšli pod Mte Cengio in se tam pripravljali za napovedani nočni napad, ki se pa ni izvršil. Pač pa so Lah, ki so nas bili zapazili, napravili v mraku na nas grozen »Feuerüberfall«,⁵⁴ pri katerem jih je bilo par ranjenih. Kake pol ure je trajalo tisto peklensko ropotanje iz pušk in strojnic. Nato je ponehalo in noč je mirno minula.

⁵⁴ Nem. »napad s strelnim orožjem«.

Pogled na Monte Cengio avgusta 1916 (iz zbirke Mitje Močnika).

Prišel je 3. junij 1916, dan, ko se je prvi bataljon našega domobranskega polka tako junaško obnesel. Ob 9h dopoldne je prišla menaža za nas in tudi mi smo jo dobili za polentarja, namreč ročnih granat in municije. Ob 10h napovedan napad, ki je bil pa kmalu prestavljen na 11h. Ob pol 11h se je pričelo prodiranje. Vreme krasno, naša artiljerija delala izborno. Teren je bil za nas zelo ugoden, zato smo se brez izgub približali po hosti sovražnim postojankam samo na 40–50 korakov. Tedaj pride od artiljerije povelje, da naj počakamo artiljerijske priprave, kar smo pa v našo srečo prepozno izvedeli. Kajti ravno tisti čas smo zajurili in planili v laške postojanke, kjer so se nam vdali skoraj brez odpora. Sem in tje se je kdo ustavljal, kar ga je pa stalo življenja. Tedaj se pa privale cele množice Lahov – bili so grenadirji, elita laške armade, – ki so čakali naše artiljerijske priprave v kavernah, a prišli so prepozno in vdati so se morali tudi ti. Veseli so pometali orožje proč in z belimi ovratnimi rutami mahajoče so jih odvedli doli. Tedaj se je brž telefoniralo artiljeriji, da je Mte Cengio že zavzet in ravno še o pravem času, ker so naši ravno nameravali storiti bobneči ogenj (Trommelfeuer) na Lahe, ki jih pa že ni bilo več gori. Nato smo še pretaknili vse luknje in preiskali, če se ne skriva še kje kak Lah, fantje so pobrali po laških pozicijah, kar je bilo kaj vrednega. Jaz sem tačas ogledoval krasno, smejočo se beneško ravan, ki je ležala pod nami. Tu smo bili zaplenili več strojnih pušk, dva

15 cm možnarja in veliko množino raznega materiala. Ker so prišli drugi zasest osvojene pozicije, smo mi odšli na drugo stran, se tam zbrali, da bi se malo odpočili.

Kmalu pride k nam g. podpolkovnik Alpi,⁵⁵ poveljnik cele grupe in pošlje našo drugo stotnijo, katere je bilo pa komaj polovico skupaj, proti Mte Barco, ondi se bojujočim na pomoč. Bolj neradi smo šli, ker je ravno začelo deževati. Bilo nas je približno dva slaba voda; enega je vodil kadetni aspirant Pirc, drugega jaz, obema skupaj je pa poveljeval praporščak Michler. Nekaj časa se nismo vedeli kam obrniti, ker je vsepovsod pokalo, zato smo kar blodili sem in tje. Nazadnje nam je pol voda pešpolka št. 4 pokazalo pravo smer. Nekaj časa smo brezskrbno korakali proti sedlu Mga di Barchetto. Kar naenkrat nas obsuje toča krogel. Hitro smo se pritisnili k skalam, deloma se vrgli za neki zid. Lah so nas začeli obdelovati z ročnimi granatami, ki pa so bile k sreči prekratke, le malo prsti je včasih vrglo na nas. Mi smo streljali nanje, a kaj, ko so bili tako skriti. Posvetovali smo se, kaj naj storimo. Za naskok nas je bilo prvič premalo, drugič je bil laški odpor prevelik. Zato smo ostali na mestu, da počakamo eventuelno pomoč, ki je k sreči kmalu prišla. Naši so postavili na višini desno

⁵⁵ Eduard Wilhelm Maria Alpi (1868–1941), rojen v Ljubljani, večkrat odlikovan v času prve svetovne vojne. Posebej se je izkazal v bojih pri Nadworni l. 1915, na vzhodnem bojišču.

od nas dve strojni puški, ki sta začeli od strani ropotati Italijanom v bok. To je trajalo precej časa. Med tem smo se mi pripravili. Ko sta strojni puški nehali regljati, smo skočili izza zidu in navalili na Lahe, ki so se nam takoj vdali. Tu smo šele videli, kako je delovala strojna puška: jarki in luknje {so bili} vsi pokriti z laškimi mrliči in ranjenci. Bil je grozen pogled. Neki laški ranjenec z razbitim nosom je prosil in sklepal roke, da naj ga ustrelimo. Seveda ga nismo smeli, zato je sam iskal in grabil, kje bi dobil puško. Ujetnike smo hitro segnali skupaj in bilo jih je okrog 280, dočim je bilo nas komaj 70, ter jih poslali nazaj. Na vprašanje, če so že dolgo tukaj, so nam povedali, da so ravno prejšnji dan prišli od Gorice. Vprašali smo jih, zakaj so se nam kar brez strela podali, ko so vendar videli, da nas je malo, dočim so v začetku kot besni streljali na nas. Na to so nam odgovorili, da jih njihov poveljnik, neki stotnik, ni pustil, da bi se podali. Ko je bil pa pozneje zadet od naše strojne puške, pa jih ni nihče več silil ustavljati se, zato so se raje takoj podali. Tako smo spoznali, da ni laško moštvo za nič, dočim so častniki jako hrabri. Nato smo med hudim nalivom prebrskali zaloge in dobili smo poleg prepečenca, konserv, komisa, tudi dva soda »vermuta«, ki sta nam jako prav prišla. Kmalu nato sta prišla naša 2. in 3. bataljon zasest osvojene pozicije, mi pa smo odšli nazaj veseli, čeprav nas je dež neusmiljeno pral. Bilo je že mračno, ko smo prišli tja, od koder nas je bil g. podpolkovnik Alpi odposlal. Tu smo si kolikor se je dalo udobno in pod streho, ker deževalo je še vedno, napravili ležišča in kmalu po kavi zaspali, čeprav nas je Lah iz jeze nad takim porazom, ki ga je doživel ta dan, obsipal še v noč z granatami. Tako je minil dan, ko sem prestal ognjen krst in dvakrat jurišal.

4. in 5. junija je bila naša stotnija v rezervi. Ta čas smo še fantje brskali po laških pozicijah in marsikaj zanimivega našli. Tako so na primer med listinami nekega laškega častnika dobili neko Cadorno-vo⁵⁶ povelje četam, ki se bore v odseku Arsiero–Asiago. Med drugim piše približno takole: »*Večkrat se je že pripetilo, da so se številne naše čete podale malim avstrijskim oddelkom. To je sramota, to je škandal! Zato naj se s takimi najstrožje postopa in brez preiskave usmrti. Višine, ki jih imate zasedene, se morajo braniti do skrajnosti, do zadnjega moža. Kajti, ako jih izgubimo, pade naša vojska, pade naša Italija.*«

Te dni smo izvedeli, da je naša stotnija sama ujela okrog 500, cel prvi bataljon skupaj pa 1400 ujetnikov in 15 častnikov. Lah oba dneva precej pogosto pošiljali jeklene pozdrave, a se nismo zmenili dosti zanje.

6. junija smo zasedli pečine levo od tam, kjer smo jurišali 3. junija. Tu gori smo imeli tudi še prihodnje dni kot moštvo dobro hrano, ker so Lah na Pta Corbin pustili cele zaloge moke, masti, makaronov, riža, olja itd. Od tu sem pogosto z daljnogledom pregledoval beneško ravan, kamor je bil krasen razgled. Ponoči je vedno migljalo vse polno lučic tam doli. Zvečer 8. junija je odšla naša stotnija v rezervo v neki gozd pod Mte Panoccio. Drugo jutro smo se takoj spravili na delo, da si zgradimo pred šrapneli in granatnimi kosi varna kritja. Vkljub temu, da je začel Lah z vso besnostjo metati granate okrog nas, smo skoraj nemoteno delali dalje. Okrog poldneva je bilo skoraj že vse gotovo. Pred Lahom nismo imeli skoraj nikoli miru. Vedno in vedno je brusil granate okrog nas.

Na binkoštno nedeljo 11. junija je pa že prišlo povelje, da naj gre polovica stotnije okrepit rojno črto pri prvem bataljonu. Poslali so kadetnega aspiranta Pirca z enim vodom in mene z enim. No in tam smo delali noč in dan, da smo kaj napravili, ker ni bilo še nič narejenega. Treba je bilo delati kritja, od enega kritja do drugega napraviti visok zid, spredaj napeljevati in napanjati bodočo žico ter čistiti hosto pred nami. Spali smo prav malo ali pa skoraj nič. Ponoči je bilo treba delati, podnevi nam pa laška artiljerija pogosto ni pustila spati. Ko so imeli moji že večinoma vse narejeno, pa so nas zopet potisnili drugam, kjer ni bilo nič narejenega. Tu zopet delali brez prestanka.

15. junija so naši začeli napadati Mte Pau. Zjutraj ob 6h se je že pričel naš bobneči ogenj, ki je trajal skoro do poldneva. Nas je bilo groza, ko smo samo od daleč gledali to udarjanje granat in razpokavanje šrapnelov. Tisti odsek je bil ves v dimu, prej zeleni hrib je postal rujav. Lah je večinoma molčal. Le par jih je zabrusil, izmed katerih je pri sosednji kompaniji ubilo dva moža. Ta dva so potem zvečer pokopali, prižgali na grobu sveče in molili zanju. Sploh sem tukaj vsak večer in vsako jutro slišal, kako so molili rožni venec. V odseku Mte Paua so {se} še par naslednjih dni bili taki boji kot 18. junija. Naši dosegli marsikaj uspehov.

19. junija dopoldne izvedeli, da gremo proč in se najbrž odpeljemo proti Galiciji, kjer je Rus pričel že 14 dni prej z ofenzivo,⁵⁷ da bi razbremenil Ita-

⁵⁶ Grof Luigi Cadorna (4. 9. 1850–21. 12. 1928), načelnik generalštaba italijanskih oboroženih sil, glavni it. strateg bojev na soški fronti.

⁵⁷ Znamenita ruska ofenziva pod poveljstvom proslavljenega generala Alekseja Aleksejeviča Brusilova (19. 8. 1853–17.

lijane. Zato smo začeli spravljati skupaj svoje stvari. Popoldne sem še enkrat z daljnogledom si ogledal lepo beneško ravan, za nas obljubljen deželo. Kako lepo bi bilo prodirati po njej, a nas je prehitel Moskall⁵⁸ Ozrl sem se še enkrat na Vincenzo in Paduo, ki se je pač videla v bolj motnih obrisih. Zvečer odšli proti Pta Corbin, kjer smo počivali. Kakšne utrdbe in forti, kako nepristopen kraj! In kako lahko so jo naši s pomočjo 30.5 cm možnarjev zavzeli. Malo pred trdnjavo je postavljeno krasno pokopališče. Po polnoči se spustili navzdol v dolino. Ravno, ko se je začelo daniti, smo prišli v Soglio, kjer smo ostali čez dan. Zvečer zopet nadaljevali pot. Po polnoči smo začeli lesti po tistih večnih serpentinah navzgor, dokler nismo okrog petih zjutraj dospeli na vrh v vas Carbonare, kjer smo si na prostem postavili šotore in tam ostali do prihodnjega dne. Na praznik Presvetega Rešnjega Telesa smo se odpravili dalje. Po vaseh dobili vedno več civilnega prebivalstva. Videli smo jezero Caldonazzo. Sploh je bila pot zelo romantična. Na cesti so same ženske drobile kamenje za posipanje. Proti poldnevu smo dospeli v vas Valsorda, od koder je bil že lep razgled po dobro nam znani adiški dolini. V vinogradih zunaj vasi smo šotorili. 23. junija zjutraj smo zopet odšli dalje proti Tridentu, kamor smo dospeli okrog 7h zjutraj. Prijazno mestoce z mnogimi, starinskimi hišami. Kaki dve tretjini prodajaln sta bili zaprti. Iz Tridenta smo v hudi vročini korakali dalje skozi prijazen, popolnoma starinski kraj Lavis, v vas Nave S. Rocco, ki leži na desnem bregu Adiže. Prebivalstvo govori samo italijansko. Tukaj smo dobili novega stotnijskega poveljnika, g. stotnika Orehka, Slovenca.

24. junija smo šli na kolodvor Lavis, od koder so cel naš polk odpeljali z več transporti. Naša stotnija se je odpeljala z drugim transportom, ob 2h popoldne. Tako sem se bil lani zastonj poslavljaj od Galicije, za katero sem takrat mislil, da jo vidim zadnjikrat. No, »profitiral« sem pa le nekaj v tem času. Prvikrat sem se peljal v vozu, na čigar vratih stoji napisano 40 Mann oder 6 Pferde.⁵⁹ To pot sem lahko slonel na blazinah drugega razreda. Med prvo (lansko) vožnjo sem žalostno gledal, kako so si drugi na postajah kupovali različne stvari, jaz se pa z ubogimi 67h v žepu še pokazati nisem upal, dočim sem si topot s 30 K sladil dneve vožnje.

Kraji so mi bili znani, vrhu tega je pa še deževati začelo, zato se mi ni ljubilo gledati skozi okno, ampak smo se raje vsedli k tarok - partiji. Peljali smo se skozi Bozen in Briksen v Franzensfeste, kamor smo dospeli okrog 11h zvečer. Innsbruck, koder smo se vozili okrog 3h zjutraj, prespal. Okoli 7h zjutraj v Wörglu vstal. Po dolgem času sem tukaj zaslišal zopet enkrat milo doneče zvonove. Od tu dalje ogledoval lepe kraje z okrašenimi, ličnimi hišami, kakršne so na Tirolskem običajne. Spodnji del je navadno zidan, zgornji pa lesen in lepo okrašen. Okrog in okrog pa ena ali dve vrsti balkonov. Na južnem Tirolskem ni bilo takih hiš. Kitzbühel prijazen kraj. Menažirali smo že na Salzburškem. Zell am See, krasno letovišče. Jezero veliko, na njem so se zibali lepi čolnički. Nato se vozili ob Salici. Ob 2h popoldne dospeli v Bischofshofen. Tu zapustili dvotirno progo, ki pelje na Salzburg in zavili na desno. Peljali smo se nato skozi glasoviti »Gesäuse«⁶⁰ ob Anizi. Ob 7h dospeli v Selztal, kjer sem izvedel, da postanem s prvim julijem kadet. Iz Selztala zavili v stran, da se nam ni bilo treba peljati skozi Admont, kjer je zdaj kader našega polka. Čez Schober prelaz (postaja Wald) odhiteli proti Muri in Murici. Leoben, Bruck ob Muri prespal. V Mürzzuschlagu se šele zbudil 26. junija. Nato sem zopet zadremal in se šele vrhu Semeringa zbudil. V Gloggnitz se malo okrepčali, nato pa nadaljevali »lustig und fidel«⁶¹ našo rajžo na »loriju.« Ob pol 11h dospeli v Dunajsko Novo mesto, od koder sem pisal pozdrave na vse kraje. Ob 2h popoldne bili že na Dunaju. Na nekem kolodvoru dunajskega predmestja (Atzgersdorf) smo se pri Rdečem križu okrepčali z belo kavo. Od Dunaja – prvič videl cesarski Dunaj – se je pa že pričela enolična, nepregledna ravan. Okrog 7h dospeli v Požun. Ker je začelo deževati, smo se poskrili v kupeje.

27. junija zjutraj smo bili že onstran Budimpešte. Dan pust in dolgočasen kot kraji sami, koder smo se vozili. Ni se mi ljubilo ogledovati enolične ravnine, kjer so se pasle črede konj, goveje živine, ovac, prašičev in gosi ali pa se je razprostiralo nepregledno žitno polje. Ob 9h dopoldne bili v Szolnoku, kjer smo stali dobro uro. Nato zopet dalje. Na postajah srečavali vlake z begunci iz Bukovine. Vojska se tu malo pozna. Povsod imeli še bel kruh. Čez Püspök Ladany dospeli ob 7h zvečer. V Vel. Varaždin (Nagyvarad). Tu stali poldrugo uro. Ko smo zapustili kolodvor se nam je razprostrlo pred nami mesto, veliko in lepo.

3. 1926) se je začela 4. junija in končala 20. septembra 1916. Rusi so v njej zajeli okrog 400.000 avstro-ogrskih vojakov. Na kratko o tem glej: http://en.wikipedia.org/wiki/Aleksei_Brusilov (zapis z dne 1. 10. 2009).

⁵⁸ Rus, dobesedno Moskovčan.

⁵⁹ Nem. »40 mož ali 6 konj.«

⁶⁰ Nacionalni park ob Adiži.

⁶¹ Nem. »veseli in radostni.«

28. junija še pred 7h zjutraj smo bili v Klausenburgu (Koloysvar), od koder smo se po skoraj dveurnem čakanju odpeljali proti severu. Okolica je bila že bolj prijazna, ker so se pokazali mali grički. Ob 11h dopoldne dospeli v Dees, kjer so prišli na to, da so nas predaleč zapeljali. Nato smo drveli z bliskovito naglico dalje proti severu, da bi zamujeno popravili. Od postaje Letko, kjer je bila menaža, smo se pa počasi pomikali naprej in na vsaki postaji dolgo čakali tako, da smo namesto ob pol 7h šele okrog 11h zvečer dospeli {do} Nagy Bánya, kjer nas je čakala cela množica ljudi. Tu so fantje zapeli par kranjskih in igrali na harmonike. Nekoliko pred polnočjo smo med vriskanjem odrinili dalje.

29. junija. Ker sem imel službo, nisem mogel iti spat. Ob 1h po polnoči smo že zopet stali in čakali do 3h. Bili smo na kolodvoru Apa. Nato so nas s postaje potisnili na neko stransko progo med mlakuže. Tu smo potem čakali na madžarsko milost cel dan. Da bi nas pa zapeljali v kako mesto in {bi} tam tako dolgo čakali, jim pa ni prišlo na misel. Po kosilu je povabil vaški graščak, tedanji kadetni aspirant na dopustu, naše častnike na malico. Nekaj jih je šlo, nekaj nas je pa ostalo doma v kupejih. Šele popoldne okrog 5h so se nas usmilili in potegnili ven iz močvirja. Nato smo jo v bolj počasnem tempu rinili dalje proti mestu Szatmar Nemeti, kamor smo se pripeljali ravno ob solčnem zahodu tako kot pred 11 meseci, ko sem se peljal prvič v Galicijo. Po odhodu s kolodvora šel takoj spat.

30. junij. Zadnji dan vožnje. Ker smo se vozili po meni popolnoma znanih krajih, sem raje spal do Körösmező. Požgani kolodvor, ki je bil lani še nepopravljen, ima letos streho iz desk in strešne lepenke, vendar lepo okrašeno s stolpički kot kaka vila. Po poldrugournem odmoru se odpeljali dalje čez mejo v Galicijo. Še pred Delatynom na postaji Jarenče smo izstopili. V vasi istega imena prenočili.

1. julija zjutraj so cel naš transport odpeljali na avtomobilih skozi Delatyn v Oslaw-bialy ob Ostrawi. Tu dobili že cel naš polk zbran, razen transporta, ki se je odpeljal zadnji iz Lavisa. Tu ostali čez dan. Zmeda bila velika. Tren⁶² se je preganjal iz ene vasi v drugo. Kako daleč pa so že Rusi, ni nihče vedel. Zvečer sem se vgnezdil v neki kmečki hiši na klop, a zaspati nisem mogel. Vedno so ropotali mimo vozovi bežečih Judov in trena.

2. julija po polnoči smo bili alarmirani in šli smo Rusa iskat. Hodili smo gori in doli do pol 9h. Nato eno uro počivali, nakar se je zopet pričelo iskanje. Prodirali smo skozi veličasten gozd in okrog 2h po-

poldne srečno naleteli na Rusa. Na nekem travniku pred gozdom smo se pričeli vkopavati. V curkih je teklo od mene, ko sem v potu svojega obraza po strani ležeč kopal in se zarival v zemljo, da bi bil čimpreje varen pred ruskimi krogli, ki so žvižgale od vseh strani mimo nas. Ko sem si že precej izkopal, sem prenehal in tedaj sem se spomnil, da imajo na Homcu danes novo mašo. No, sem si mislil, Matija Jager⁶³ me je sklenil še pred vojsko vzeti za druga pri prvi njegovi presveti daritvi, sedaj, ko praznuje svoj največji praznik, pa se ubijam po Galiciji ... Ker so Rusi pritisnili na nas in smo bili mi na preveč izpostavljenem kraju, smo se morali umakniti nazaj v gozd. Ko sem skočil ven iz svoje jame, sem si na ne vem kakšen način v kolenu zvil nogo. S težavo sem se med dežjem krogel privlekel do naših nazaj. Mislil sem, da mi {bo} kmalu odleglo, a ker se to ni zgodilo, so me sanitetci odnesli na obvezovališče (Hilfsplatz). Tu me je še g. nadzdravnik Lackener pošteno nahrulil, češ da mi ni nič in čemu mučim sanitetce.

Na obvezovališču ostal do 8. julija. Par dni sem imel v kolenu hude bolečine, nato se je pa noga začela polagoma zboljšati. Obvezovališče so vedno premikali sem in tja, enkrat na levo stran Pruta, enkrat na desno. Naši so imeli od 3.–6. julija z Rusi hude boje, da so jih zadržali nazaj. Listi so bili tiste dni polni hvale o naši domobranski diviziji (dom. pp. št. 27, 4., 21., 2.), ki je ustavila rusko ofenzivo. Vendar so se morali 6. julija umakniti nazaj skozi Lawez do vasi Krasne. Bila je namreč nevarnost, da bi bili zajeti, ker so Rusi prodrli pri dobro znanih »junakih«, ki jih nazivljemo »Maulhelden«,⁶⁴ pri nekem mažarskem polku (*menda 305.*),⁶⁵ ki je bežal že cel dan, dočim so naši vztrajali skoraj do večera. Neki ogrski enoletni prostovoljec četovodja je ranjen kot brez uma pribežal z rojne črte na naše obvezovališče, tam zavil okrog in zopet tekkel na drugi strani proti rojni črti, tako je bil zmešan. Ko ga vprašamo, kam hiti, se obrne na nas preplašeno: »Bitte, wo ist der Weg nach Ungarn?«⁶⁶ Seveda je temu vprašanju sledil najprej zaničljiv smeh, nakar smo mu povedali, da se mora obrniti v nasprotno smer. Čudno se nam je zdelo, ker je bil še toliko pri zavesti, da se nam je še celo zahvalil, ker smo mu pokazali pot na Ogrsko. In odkuril jo je v nakazani

⁶³ Matija Jager, rojen 4. septembra 1893 v Ljubljani; v mašnika posvečen 24. julija 1916. Od l. 1927 je deloval v Združenih državah Amerike; natančneje v Clevelandu, Ohio. V: *Letopis ljubljanske škofije za l. 1932*, str. 171.

⁶⁴ Nem. »gobčni junaki«; tisti, ki so pogumni samo »z jezikom«.

⁶⁵ Opombo v oklepaju je nejeverjetneje zapisal homški župnik.

⁶⁶ Nem. »Prosim, kje je pot proti Madžarski?«

⁶² Pratež.

smeri, kot bi padale za njim 30.5 cm granate. Kaj je počel, ko je prišel do Pruta, kjer ni bilo nobenega mostu, nismo šli gledat.

8. julija me je g. nadzdravnik poslal k trenu h kuhinjam, ki se je nahajal blizu Nadworne. Tam sem zopet malo prišel ob dobri hrani k sebi. 12. julija sem se vrnil nazaj v vojno črto, čeprav noga še ni bila popolnoma dobra. Tu smo delali skoraj noč in dan, popravljali pozicije in delali žične ovire. Pred Rusi smo imeli skoraj popoln mir, ker nas, katere nas imenujejo zaradi perja na kapah »Blumentefek«,⁶⁷ visoko cenijo in imajo grozen respekt pred nami. Imeli smo večino slabo vreme. Blata ped na debelo in še več, strelske jarke skoraj polne vode. Žabe so nam regljale in kratek čas delale. Sem in tje nam je Moskal poslal kako granato, ki pa ni imela nobenega učinka. Malo prsti vrže kvišku in to je vse, dočim je na laški fronti frčalo kamenje po zraku tam okrog, kamor je padla granata in deževalo na nas. Posebno pa je deževalo 17. in 18. julija, ko nam je kar voda drla v kritja in jih rušila. 19. julija se je vendar zvedrilo, da smo prilezli na dan na solnce se sušit. Večkrat so k nam pribežali ruski vojaki, ki so nas izpraševali, zakaj da se med seboj bojujemo, ko smo vendar bratje in govorimo isti jezik. Povedali so nam tudi, da imajo sicer dovolj hrane, toda ruski častniki ravnaajo zelo surovo z moštvo in ga pretepajo. Sploh gonijo svoje ljudi brezobzirno proti našim žičnim oviram in pred naše puške.

23. julija zjutraj je cel naš prvi bataljon prišel v vas Krasno v rezervo. Tu sem se vgnezdil v neko kmečko hišo, kjer je bila doma mati s tremi nedoraslimi otroki, in si dal na klopi pri peči napraviti posteljo. V rezervi smo podnevi dobavljali razen material kot kole, bodečo žico etc. za naše pozicije, ponoči smo bili navadno prosti. Ker so Rusi izvovali našo artiljerijo v vasi, so precej obstreljevali vas, kar ni bilo brez civilnih žrtev. Domačini namreč nočejo bežati in ostanejo doma celo po vaseh, ki leže med obema bojnima črtama.

28. julija se je raznesla vesela novica, do so dopusti za nas odprti. Zato sem takoj drugi dan, ravno na obletnico, odkar sem se lani odpeljal iz Maribora na fronto, vložil prošnjo. Sledili so dnevi nestrpne pričakovanja, posebno, ker smo bili vedno »marschbereit«.⁶⁸

1. avgusta popoldne sem ravno delal načrt, kod se bom peljal, ko pride naenkrat novica kot strela z jasnega, da se lahko že danes odpeljem na dopust.

To sem poskočil! »Purš«⁶⁹ mi je hitro spravil moje stvari skupaj. Med raznimi opravki, ki sem jih še imel, so hitro potekle zadnje urice. Ob 6.50 zvečer sem se že odpeljal s trenskim vozom iz Krasne vesel kot še nikdar. Saj je po dolgih 16 ½ mesecih prišel čas, da zopet vidim premile domače kraje, predrage mi svoje. Na kolodvoru v Nadworni nas je prišlo več skupaj tako, da nas je bilo 16 »Kriegsurlaubarjev«.⁷⁰ »Nunc est ... pede libero pulsanda tellus!«⁷¹ sem si s Horacom mislil. Ob pol 11h smo se odpeljali iz Nadworne s sanitetnim vlakom v najboljšem razpoloženju.

2. avgusta ob 1h zjutraj smo bili v Stanislavu. Ker nismo imeli direktne zveze, smo šli v mesto iskat prenočišča. Dobil sem pri nekem Judu lepo posteljo, iz katere so me pa prav kmalu pognale številne stenice. Zato seveda nisem skoraj nič spal. Zjutraj smo si malo ogledali mesto, na katerega ulicah je bilo še precej vrvenja in kupčij. Ob 10h dopoldne smo se z brzovlakom odpeljali proti Lvovu. Sedeli smo prav udobno v kupejih. Ko smo se ob 2h popoldne presedli na brzovlak, ki pelje direktno na Dunaj, smo ga dobili že zasedenega. Morali smo stati na hodniku pred kupeji. Še pred 3h smo že odhiteli dalje. Okolica bolj prijazna, kot je spodaj, naša gališka vedno bolj izginja. Lakota me je prisilila, da sem šel v jedilni voz, iz katerega sem imel krasen razgled in kjer sem vsaj udobno sedel. V Przemyslu nisem videl nobenih znakov trdnjave, le par strelskih jarkov in žičnih ovir. V Jaroslawu so zgradili lep nov kolodvor, ker je bil stari od Rusov razdejan. Ob ¼ 11h zvečer smo bili že v Krakovu, kjer sem si malo dušo privezal. Okrog 11. ure pa smo že odbrzeli dalje čez avstrijsko Šlezijo in Moravsko proti Dunaju.

3. avgusta ob pol 8h zjutraj smo že izstopili na severnem dunajskem kolodvoru. Tramvaj nas je potegnil na južnega, od koder smo se ¾ 9h z brzovlakom južne železnice odpeljali proti Ljubljani. Drdrali smo, da je bilo veselje prav po naši volji. Popoldne ob 6.15 smo izstopili na južnem kolodvoru naše bele Ljubljane. Kako sem jo pozdravljaj, ko sem jo po 16 mesecih zopet zagledal! Ker sem bil preveč zamazan in strgan, zato sem ostal en dan v Ljubljani, da sem se osnažil in si nakupil raznih potrebščin. 4. avgusta ob pol 9h

⁶⁹ Sluga. Nem. Bursch – fant.

⁷⁰ Nem. »vojni dopustniki«.

⁷¹ »... zdaj z nogo sproščeno udarjati v tla!« Verz je iztrgan iz prve kitice Horacijeve pesmi (Carmina 1, 37), ki se v prevodu Kajetana Gantarja glasi takole: »Zdaj je treba piti, zdaj z nogo sproščeno/ udarjati v tla, zdaj čas je krasiti/ blažine bogovske z razkošno gostijo, tovariši dragi! Poprej bi bil greb, /.../«. Prevod celotne pesmi glej: Horacij, *Pesmi*, str. 28–29.

⁶⁷ Nem. »hudiči s perjem«.

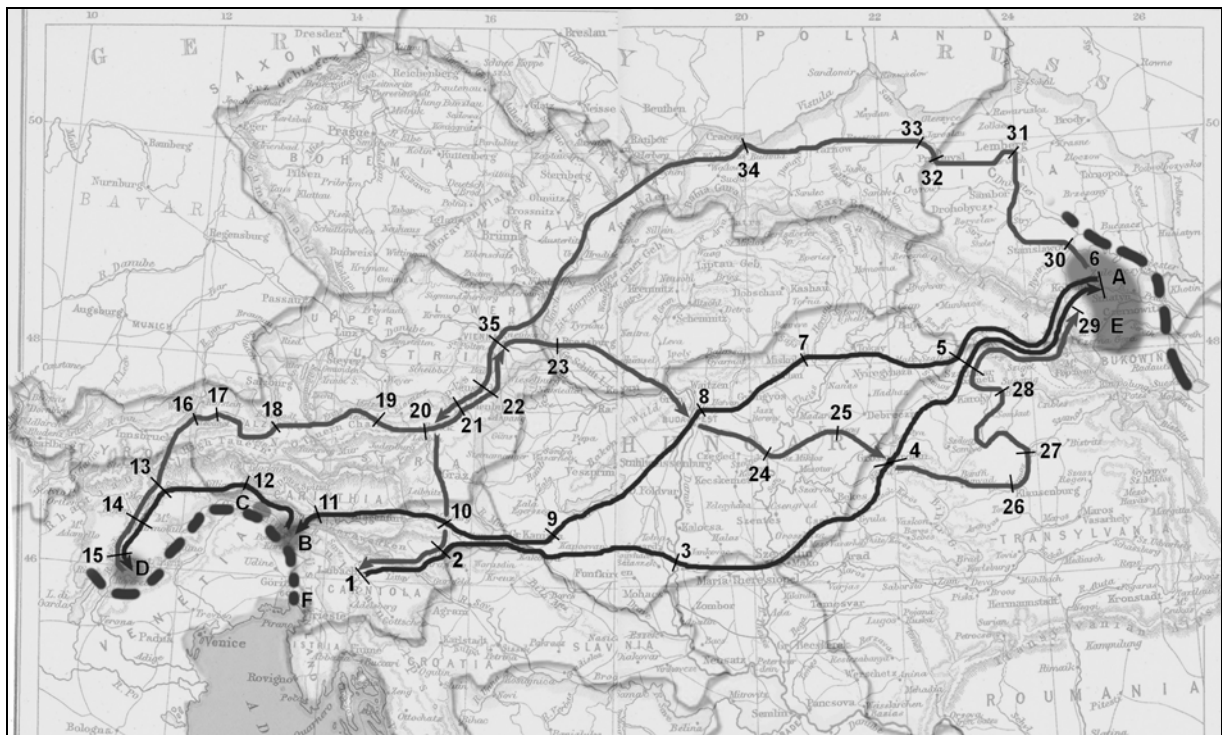
⁶⁸ Nem. »pripravljeni na marš«.

zvečer pa sem se srečno pripeljal v Preserje na svoj dom, kjer so me mama, bratje in sestre, iznenadeni vsled nenapovedanega mojega prihoda, pristrčno sprejeli. In zdaj sem doma, obiskujem sorodnike in znance ter se veselim veselih uric, ki mi jih deli dopust. 21. avgusta pa se zopet vrnem nazaj »za dom med bojni grom« čakati, kdaj zavlada med narodi tako zaželjeni mir, ko pridemo vsi na neomejen dopust ...

Preserje, dne 10. avgusta 1916
Albin Peterlin
kadet«

Sklep

Mladenič, ki si je v zapisu, ki ga tule objavljamo, tako zelo želel »brezmejnega dopusta«, je preminil na bojnem polju in vsi so upali, da je vsaj tam dosegel večni mir. Župnik Mrkun je ob tem žalostnem dogodku pod zapisane Albinove vrstice v župnijsko kroniko na kratko dopisal: »Padel 31. X. 1916.«

Zemljevid poti Albina Peterlina med njegovim služenjem pri LJR 27 (1915–1916) (zemljevid izdelal Ivan Jurkovič).

Kronološki seznam nekaterih krajev, po katerih je potoval vojak Albin Peterlin s 27. domobranskim pešpolkom v letih 1915 in 1916.

S črno obarvana imena mest v seznamu so mesta, ki jih najdemo na karti. Označena so s pripadajočo številko. Črke na zemljevidu (A, B, etc.) označujejo področje, na katerem je bil Peterlin:

Galicija 1915 (A):

Ptuj (2)	Najstarejše dokumentirano mesto na Slovenskem; leži v severovzhodni Sloveniji.
Zukany (danes Zakany)	Kraj na zahodnem Madžarskem, blizu meje s Hrvaško.
Dombovar	Mesto v pokrajini Tolna na Madžarskem.
Ratasyk (dan. najbrž Bataszek)	Mesto v pokrajini Tolna na Madžarskem.
Rayo (dan. Baja) (3)	Kraj v južni Madžarski.
Mariatheresiopel (dan. Subotica)	Mesto je nosilo več različnih imen, v letu 1779 pa so ga poimenovali <i>Maria-Theresiapolis</i> , po cesarici Mariji Tereziji. Kasneje so ime opustili, vendar se tudi na kasnejših kartah Avstro-Ogrske še vedno pojavlja.
Szegedin (dan. Szeged)	Glavno mesto dežele Csongrád v jugovzhodni Madžarski.
Nag Karoly (dan. Carei; madž. Nagykároly, nem. Grosskarol) (4)	Mesto, ki danes leži v severozahodni Romuniji, blizu meje z Madžarsko.
Szatmar Nemeti (dan. Satu Mare; madž. Szatmárnémeti; nem. Sathmar) (5)	Mesto v severozahodni Romuniji, 13 km od meje z Madžarsko.
Marmaros Sziget (današnji Sighetu Marmatiei; madžarsko <i>Máramarosziget</i>)	Mesto v severozahodni Romuniji.
Kőrösmező	Mesto v Ukrajini.
Delatyn	Danes mesto v Ukrajini, v provinci Ivano-Frankovsk oblast.
Kolomeja (dan. Kolomyia; ukr. Kolomyia; nem. Kolomea) (6)	Mesto ob reki Prut, v današnji zahodni Ukrajini.
Gwozier-Miasta (dan. Gwozdzec Miasto)	Kraj v današnji zahodni Ukrajini.
Handzarow	Kraj v današnji zahodni Ukrajini.
Czernelica	Danes mesto v Ukrajini.
vas Dabki	Kraj v današnji zahodni Ukrajini.
Horodensk (Horodenka)	Kraj v današnji zahodni Ukrajini.
Raszkow	Kraj v današnji zahodni Ukrajini.
Jasenow Polny	Kraj v današnji zahodni Ukrajini.
Szatmar-Newtij (dan. Szatmar Nemeti)	Kraj v vzhodni Madžarski.
Miskolz (7)	Kraj na Madžarskem.
Goldolla (8)	Kraj zahodno od Budimpešte.
Velika Kaniža (NagyKanizsa) (9)	Kraj v zahodni Madžarski.

Trbiž, Rombon (B)

Maribor (10)	Danes drugo največje mesto v Sloveniji in središče Mestne občine Maribor.
Beljak (nem. Villach) (11)	Drugo največje mesto avstrijske zvezne dežele Koroške.
Trbiž (ital. Tarvisio, nem. in fur. Tarvis)	Mesto v severovzhodnem delu dežele Furlanija-Juljska krajina v Videmski pokrajini, blizu tromeje med Italijo, Slovenijo in Avstrijo.
Rabelj (ital. Cave del Predil)	Kraj, ki leži približno 15 km južno od Trbiža. Poznan predvsem po rudniku svinca in cinka (Rabeljski rudnik), katerega predor je povezoval Rabelj in Log pod Mangartom.
Log (pod Mangartom)	Razpotegnjeno obmejno naselje v občini Bovec.
Rombon ali Veliki vrh kota 1313	2208 m visoki vrh, del Kaninske skupine, severno od Bovca. Veliki Rob; med prvo svetovno vojno je bil tu položaj avstro-ogrsko topniške opazovalnice. Od tod se nam odpre lep razgled na Bovško kotlino.

Mali Rombon (nem. Kleiner Rombon)	1992 m visoki vrh.
Strmec (na Predelu)	Naselje v občini Bovec.
Predel (ital. Predil)	1156 m visoki cestni prelaz med Kanalsko dolino in Gornjim Posočjem nad ledeniškim Rabeljskim jezerom (ital. Lago di Predil) v Julijskih Alpah.
Rateče	Vas v občini Kranjska Gora.

Koroška in J Tirolska 1916 (C, D):

Brnca (Firnitz)	Kraj na Koroškem, Avstrija.
Kirchbach (slov. Cirkno)	Kraj na Koroškem, Avstrija.
Dellach (slov. Dole)	Mesto na Koroškem, Avstrija.
Findenig Kofel (Findenigkofel / Monte Lodin)	2015m visoki vrh v Karnijskih Alpah, Avstrija.
vas Höfling	Kraj na Avstrijskem Koroškem.
Kötschach in Manthen (dan. Kötschach-Mauthen)	Kraj na Koroškem, Avstrija.
Gailberg	Kraj na Koroškem, Avstrija.
Zgornji Dravograd (dan. Oberdrauburg)	Leži na skrajnem zahodu današnje Koroške, Avstrija.
Lengberg	Kraj na Tirolskem, Avstrija.
Lienz (12)	Kraj na Tirolskem, Avstrija.
Bruneck (ital. Brunico, lad. Bornech)	Glavno mesto Pustriške doline (ita. Val Pusteria, nem. Pustertal), italijanske doline in upravne skupnosti na vzhodnem Južnem Tirolskem, Italija.
St. Lorenzen	Kraj v Pustriški dolini, vzhodna Južna Tirolska, Italija.
Schaps (pravilno Schabs)	dan. Natz-Schabs (ita. Naz-Sciaves; nem. Natz-Schabs) – mestna občina v pokrajini Bolzano, Južna Tirolska, Italija.
Brixen (ital. Bressanone; nem. Brixen) (13)	Tretje največje mesto v pokrajini Bolzano, na Južnem Tirolskem, Italija.
Klausen (ital. Chiusa; nem. Klausen)	Kraj v pokrajini Bolzano, Južna Tirolska, Italija.
Blumau (ital. Prato all'Isarco)	Kraj v pokrajini Bolzano, Južna Tirolska, Italija.
Bozen (ital. Bolzano; nem. Bozen, redko slovensko Bocen) (14)	Je italijansko mesto, pokrajina, glavno mesto in upravna skupnost Južne Tirolske.
Branzoll (ital. Bronzolo; nem. Branzoll)	Kraj, ki leži približno 11 km južno ob Bolzana, Južna Tirolska, Italija.
Auer (ital. Ora, nem. Auer)	Kraj leži približno 15 km južno od Bolzana, Južna Tirolska, Italija.
Laag (nem. Laag; ital. Laghetti)	Kraj leži v občini Neumarkt (ita. Egna), v pokrajini Bolzano, Južna Tirolska, Italija.
Lavis	Mesto v pokrajini Trento, Trentino – Poadižje, Italija.
Trident (ital. Trento; nem. Trient) (15)	Glavno mesto avtonomne province Trentino – Poadižje, Italija.
Romagnano	Vas, ki leži približno 8 km južno od Tridenta.
Chiusole	Kraj v pokrajini Trento, Trentino – Poadižje, Italija.
Folgarija (ital. Folgaria)	Kraj, ki leži približno 15 km jugovzhodno od Tridenta.
San Sebastiano	Vas severozahodno od Folgarie.
Busatti, Forni, Barcarola	Vasi v dolini reke Astico.
Pta Corbin	1077 m visok vrh na Južnem Tirolskem. Na njem so v letih 1906–1911 Italijani zgradili trdnjavo Corbin.
Mte Cengio	1354 m visoki vrh na jugozahodnem delu planote Asiago.
Mte Barco	1343 m gora na jugozahodnem delu planote Asiago.

Mte Panoccio	1212 m gora na jugozahodnem delu planote Asiago.
Mte Pau (Cima del Gallo)	1417 m visoka gora na jugozahodnem delu planote Asiago.
Soglio	Vas v dolini reke Astico, na Južnem Tirolskem.
Nave S. Rocco	Kraj v pokrajini Trento, približno 11 km severno od Tridenta.

Galicija 1916 (E):

Frangensfeste (ital. Fortezza)	Kraj v pokrajini Trento, Italija.
Wörgl (16)	Mesto na Tirolskem, leži 55 km zračne razdalje vzhodno od Innsbrucka.
Kitzbühel (17)	Znano avstrijsko smučarsko središče.
Zell am See	Mesto na Salzburškem, Avstrija.
Bischofshofen (18)	Mesto na Salzburškem, danes znano po poletih, ki vsako leto gosti zaključek novoletne turneje smučarskih skakalcev.
Gesäuse	Narodni park Gesäuse je tretji največji in hkrati najmlajši narodni park v Avstriji. Leži med krajem Admont, v katerem je znameniti benediktinski samostan z umetnostnim muzejem, in krajem Hieflau, starim rudarskim mestom.
Selztal (19)	Kraj na avstrijskem Štajerskem.
Schober prelaz (nem. Schober Pass)	849 m visoki prelaz na avstrijskem Štajerskem.
Bruck na Muri (nem. Bruck an der Mur) (20)	Mesto na avstrijskem Štajerskem.
Mürzzuschlag (21)	Mesto na avstrijskem Štajerskem.
Gloggnitz	Mesto na jugozahodnem delu dunajske kotline.
Dunajsko Novo mesto (nem. Wiener Neustadt) (22)	Mesto v zvezni deželi Spodnja Avstrija. Nekdaj je bil tamkajšnji grad tudi sedež Terezijanske vojaške akademije.
Požun (23)	Staro ime za Bratislavo, gl. mesto današnje Slovaške.
Szolnok (24)	Glavno mesto dežele Jász-Nagykun-Szolnok, osrednja Madžarska.
Püspök Ladany (madž. Püspökladány) (25)	Mesto v severovzhodni Madžarski.
Vel. Varaždin (madž. Nagyvarad; nem. <i>Grosswardein</i>)	Današnja Oradea v severozahodni Romuniji.
Klausenburg (nem. Klausenburg; madž. Kolozsvár) (26)	Danes Cluj - Napoca v severozahodni Romuniji. Danes četrto največje mesto te države.
Dees (Dés) (27)	Mesto leži severovzhodno od Klausenburga, Romunija.
Nagy Bánya (28)	Kraj severozahodno od Désa, Romunija.
Oslaw Bialy ob Ostrawi	Mesto, na zahodu današnje Ukrajine.
Jarenče (29)	Kraj na zahodu današnje Ukrajine.
Prut (Pruth)	953 km dolga reka v vzhodni Evropi. Izvira v Karpatih, v Ukrajini, teče proti jugovzhodu in se blizu mesta Galați, v vzhodni Romuniji, izliva v Donavo.
Krasna	Kraj v današnji zahodni Ukrajini.

Kraško bojišča na soški fronti 1916 (F)

Nadwórna	Mesto na zahodu današnje Ukrajine.
Stanislaw (tudi Stanislawow) (30)	Danes Ivanov Frankovsk v jugozahodni Ukrajini.
Lvov (pol. Lwów; nem. Lemberg) (31)	Mesto v današnji zahodni Ukrajini.
Przemysł (32)	Mesto na jugovzhodu današnje Poljske. V letih 1888–1914 je Przemysl avstro-ogrsko vojska spremenila v prvovrstno trdnjavo. Med prvo svetovno vojno so se tu bili hudi boji in trdnjava je večkrat zamenjala gospodarja.
Jaroslav (33)	Mesto na jugovzhodu današnje Poljske.
Krakow (34)	Eno največjih in najstarejših mest Poljske, na jugovzhodu te države.
Dunaj (35)	Nekdaj glavno mesto habsburške monarhije, danes glavno mesto današnje Avstrije.
Hudi log †	Vas na Komenskem Krasu med Opatjim selom in Kostanjevico.

Viri in literatura**Arhivski viri**

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL), Župnijski arhiv (ŽA) Homec

- Razne knjige, Kronika 1929–1945, f. 6
- Prepisi rojstne matične knjige, leto 1895, pag. 64, zaporedna št. 20

Literatura

Horacij: *Pesmi*. Maribor: Založba Obzorja, 1993.

Jerebova kronika župnije Škocjan pri Turjaku (AES, št. 29).

Kronika župnije Kropa 1914–1918 (AES, št. 27).

Kržišnik, Jožef: Zavod sv. Stanislava v vojnih letih 1916–1918. V: *XII. in XIII. Izvestje knezoškofijske privatne gimnazije*. Šent Vid nad Ljubljano: Zavod sv. Stanislava, vodstvo Zavoda sv. Stanislava, 1918.

Letopis Cerkev na Slovenskem 2000: stanje 1. januar 2000. Ljubljana: Nadškofija, 2000.

Letopis ljubljanske škofije za l. 1932. Ljubljana: Škofijski ordinariat, 1932.

Mrkun, Anton: *Homec*. Ljubljana: Jugoslovanska tiskarna, 1925.

Mrkun, Anton: *Homec*. faksimilirana izd., Homec: Kulturno društvo »Jože Gostič«, Ljubljana, 1995.

Simić, Marko: *Po sledih soške fronte*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996.

Valencič, Rafko: *Župnijska pisarna: pastoralni priročnik*. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat, 1988.

Župnija Turjak (AES, št. 28).

Časopisni prispevki

Drobiž. V: *Mentor*, l. 1916/17, št. 6.

Povišanja pri 27. domobranskem pešpolku. V: *Slovenec*, 28. 8. 1916.

Praporščak Albin Peterlin. V: *Bogoljub*, l. 1917, št. 4.

Slovenec, 15. 11. 1916.

Vzajemnost, l. 1915, št. 7.

Elektronski viri

<http://www.friesach.at/> (vpis z dne 28. 8. 2009)

<http://www.burgen-austria.com/Archiv.asp?Artikel=Friesach%20-%20Geiersberg%20%28Geyersberg%29>(vpis z dne 27. 8. 2009)

<http://sfl517.yuku.com/topic/1008/t/Majewski-Weg-na-planino-Duplje.html> (zapis z dne 29. 9. 2009)

http://en.wikipedia.org/wiki/Andreas_Hofer (zapis z dne 28. 9. 2009)

<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/kovess.htm> (zapis z dne 29.9. 2009)

<http://www.oesta.gv.at/Docs/20.....6-1918.pdf> (zapis z dne 29. 9. 2009)

<http://www.zirovnica.si/podrocje.aspx?id=308> (zapis z dne 1. 10. 2009)

http://en.wikipedia.org/wiki/Aleksei_Brusilov (zapis z dne 1. 10. 2009)

Gradivo iz privatnih zbirk

Zasebna zbirka prof. Vinka Avsenaka, Škofljica.

Zasebna zbirka Jasmine Pogačnik, Ljubljana.

Zasebna zbirka Mitje Močnika, Hum.

Zusammenfassung

AUFZEICHNUNGEN DES SOLDATEN ALBIN PETERLIN (1895–1916) AUS DER CHRONIK DER PFARREI HOMEČ

Die Chronik der Pfarrei Homeč befindet sich heute im Pfarrarchiv, sie soll jedoch nicht vollständig sein. Bei der Übernahme des Archivmaterials der Pfarre Zapoge gelangte auch ein Heft ins Erzbischöfliche Archiv in Ljubljana. Es stellte sich heraus, dass dieses Heft in Wahrheit ein Bruchteil der Chronik der Pfarrei Homeč ist. Ab dem Jahr 1929 machte der Pfarrer Franc Govekar als Nachfolger des Pfarrers Mrkun in dem Heft seine Notizen und nahm dieses vermutlich beim Verlassen der Pfarrei Zapoge mit. Auf den ersten Seiten des Heftes sind einige längere oder kürzere Aufzeichnungen von Soldaten zu finden, die den Krieg an verschiedenen Fronten des Ersten Weltkriegs

erlebt hatten und ihre Erfahrungen dem Pfarrer Anton Mrkun, Govekars Vorgänger, anvertrauten. Am umfangreichsten ist der Erfahrungsbericht des Kadetten Albin Peterlin, der ihn auf Anregung des Pfarrers Mrkun anlässlich eines Kurzurlaubs im August 1916 niederschrieb. In diesem Bericht schildert er, vermutlich auf der Grundlage von Tagebucheinträgen, das 16-monatige Leben und Kriegsgeschehen im 1. Bataillon des 27. Landwehrinfanterieregiments, in dem er diente. Die Aufzeichnungen sind mit Sicherheit für jene von Bedeutung, die an der Thematik des Ersten Weltkriegs besonders interessiert sind, geben sie doch Aufschluss über das Leben eines einfachen Soldaten, eines Angehörigen des Laibacher 27. Landwehrinfanterieregiments, in dem eine große Zahl von Slowenen dienten, die in seinen Reihen kämpften und an verschiedenen Fronten des Ersten Weltkriegs ihr Leben ließen.